

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**Problematické aspekty pozůstalostních a
invalidních důchodů v ČR**

Bakalářská práce

Autor: Monika Macháčková
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce a charitativní práce
Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Monika Macháčková
Studium:	U13107
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální a charitativní práce
Název bakalářské práce:	Problematické aspekty pozůstalostních a invalidních důchodů v ČR
Název bakalářské práce AJ:	Problems in survivor benefits and disability pension in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Vysvětlení pojmu důchodové pojištění a jeho systém, účel a význam, základní pojmy typické pro oblast důchodového pojištění, druhy řízení a opravné prostředky, problematika řízení, dilemata práce s klienty, vliv doby pojištění na přiznání důchodové dávky, pracovní podmínky řadových pracovníků správ sociálního zabezpečení. Zvolené metody a techniky: kvalitativní výzkumná strategie, polostrukturovaný rozhovor s řadovými pracovníky okresních správ sociálního zabezpečení, analýza dokumentů.

VESELÝ, J. a kolektiv Právo sociálního zabezpečení. Praha : LINDE, 2013. ÚZ č.1014 Sociální pojištění 2014 SAGIT, 2014. Časopis Národní pojištění. Praha : LINDE, měsíčník

Garantující pracoviště: **Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce**

Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Oponent: Mgr. Zuzana Truhlářová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Církvici dne 26. 03. 2016

Monika Macháčková

Poděkování

Na tomto místě děkuji PhDr. Martinu Smutkovi, Ph.D. za pomoc, inspiraci, za cenné rady a odborné vedení, podklady a připomínky, které mi velice ochotně a trpělivě poskytoval při vypracování této bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala pracovníkům zkoumaného zařízení, kteří byli ochotni věnovat svůj čas rozhovorům prováděným v rámci výzkumu.

Abstrakt

MACHÁČKOVÁ, Monika. *Problematické aspekty pozůstalostních a invalidních důchodů v ČR*. Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Hlavním tématem této bakalářské práce je problematika řízení a rozhodování ve věcech invalidních a pozůstalostních důchodů. Předmětem jsou i další otázky, které nastávají při přiznání dávky. V první části kapitoly se věnuji samotné právní úpravě důchodového systému a k jeho právním předpisům. Úvod je věnován obecné rovině důchodového pojištění, jeho účelu a významu sociálního zabezpečení, kde se zaměřuji na dobu pojištění, která je jednou z podmínek pro nárok na dávku. Jedná se o kapitolu poměrně rozsáhlou, která je nezbytná k pochopení celé problematiky tohoto systému.

Cílem mé práce je zjistit, jaké faktory ovlivňují skutečnost, že klientům nevzniká nárok na výplatu dávky a jaké jsou nejčastější příčiny, které ovlivňují účast na pojištění, a tím i vznik nároku na dávku. Práci jsem rozdělila na dvě části – teoretickou a metodickou. Poznatky z teoretické části slouží k popisu důchodového pojištění, jeho právní úpravy, orgány důchodového pojištění, účel a základní pojmy jednotlivých druhů důchodů, nárok na výplatu, dobu pojištění a popis průběhu důchodového řízení. Cílem metodické části je nalézt pomocí rozhovorů s pracovníky důchodového oddělení nejčastější příčiny pro nesplnění podmínek pro přiznání invalidního a pozůstalostního důchodu. Dále se zaměřuji na to, z jakého důvodu klienti, o těchto zákonem stanovených podmínkách, nemají dostatek informací. Závěrečná část je věnována faktorům, které ovlivňují skutečnost, že člověk není dostatečně informován o podmínkách, které zjistí většinou, až když už není prostor pro nápravu. Poznatky z metodické části slouží k seznámení s danou problematikou a k naplnění hlavního cíle.

Klíčová slova: invalidní důchod, pozůstalostní důchod, doba důchodového pojištění, podmínky pro nárok, správa sociálního zabezpečení, účast na pojištění, informovanost klientů

Abstract

MACHÁČKOVÁ, Monika. *Problems in survivor benefits and disability pension in the Czech Republic*. Hradec Králové, 2016. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové. Leader of the Bachelor Degree Thesis PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

The main topic of this thesis is the problem of management and decision-making in matters of disability and survivor's pensions. The subject of other questions that arise when a granting the benefit. In the first part of the chapter I deal with the legal regulations of the pension system and to its laws. Introduction is devoted to the general level of pension insurance, purpose and significance of social security, where I am focusing on period of insurance, which is one of the conditions for entitlement to benefits. This is a fairly extensive section, which is necessary to understanding of the issues in this system. The aim of my thesis is to determine what factors influence the fact that clients are not entitled to payment of benefits and what are the most frequent causes that affect participation in insurance, and thereby entitlement to a benefit. The thesis I divided into two parts - theoretical and methodological. The theoretical part is used to describe the pension scheme, of the legislation, institutions pension insurance, purpose and basic concepts of the various types of pensions, entitlement to payment, the insurance period and the description of the pension management. The aim of the methodological part is to be found frequent causes for failure to meet the conditions for disability and survivor's pension through interviews with employees pension department. I also focus on the reason why clients do not have enough information about these statutory conditions. The final part is devoted to factors that affect the fact that man is not sufficiently informed about the conditions that usually detects when there is no space for correction. Findings from the methodological part are familiar with the issues and to fulfill the main aim.

Keywords: disability pension, survivor's pension, period of pension insurance, conditions of entitlement, Administration of Social Security, participation in the insurance, information to clients

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část	11
1 Charakteristika práva sociálního zabezpečení	11
1.1 Právo na sociální zabezpečení.....	11
1.2 Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění.....	12
1.2.1 Prvky konstrukce výpočtu důchodu	13
1.3 Organizace a provádění sociálního zabezpečení	14
1.3.1 Orgány sociálního zabezpečení	14
2 Základní pojmy důchodového pojištění	16
2.1 Důchody.....	16
2.2 Doba pojištění	17
2.3 Povinná účast na důchodovém pojištění	17
2.3.1 Dobrovolná účast občanů na důchodovém pojištění	18
2.4 Náhradní doba pojištění	19
3 Invalidní důchody.....	22
3.1 Pojem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.....	22
3.2 Zákonné vymezení invalidity a podmínky jeho nároku	22
3.3 Podmínky nároku na invalidní důchod (§ 38 zdp)	23
3.4 Doba pojištění	23
3.4.1 Výše invalidního důchodu.....	24
3.4.2 Invalidní důchod v mimořádných případech.....	25
3.5 Kdo posuzuje invaliditu a kdo vydává správní rozhodnutí?	26
3.6 Doklady k žádosti o invalidní důchod	27
4 Důchody pozůstalých	28
4.1 Účel a charakteristika	28
4.2 Druhy dávek	28
4.3 Podmínky nároku na přiznání vdovského a vdoveckého důchodu	28
4.4 Podmínky nároku na přiznání sirotčího důchodu.....	30
4.5 Doklady k žádosti o invalidní důchod	31
5 Řízení ve věcech důchodového pojištění.....	32
Shrnutí	32
Praktická část	34
6 Výzkumné šetření, formulace dílčích cílů a výzkumných otázek	34
6.1 Stanovení dílčích cílů výzkumu	35
6.2 Organizace a průběh výzkumu.....	36

6.2.1 Způsob analýzy dat – analytická indukce	38
7 Shrnutí otázek položených v rámci rozhovoru	40
7.1 Otázky pokrývající Cíl 1	40
7.2 Otázky pokrývající Cíl 2	40
7.3 Analýza dokumentů	46
7.3.1 Otázky pokrývající Cíl 3	46
Závěr	52
Seznam tabulek	55
Seznam použité literatury:	56

Úvod

Pro svou závěrečnou práci jsem si zvolila téma „Problematické aspekty pozůstalostních a invalidních důchodů v ČR“. Jelikož pracuji jako referent oddělení důchodového pojištění na Okresní správě sociálního zabezpečení a touto problematikou se zabývám a není mi lhostejná, vybrala jsem si toto téma, a to z několika důvodů. V poslední době se velmi často setkávám s klienty, kteří se ocitnou v těžké životní situaci, ke kterým patří invalidita, která je většinou dlouhodobá, ale i třeba trvalá. S touto situací se musí člověk naučit žít a záleží i na okolí, jak ho vnímá a do jaké míry pomoci takové osobě se začleněním do dnešní společnosti. Jelikož se podstatně mění životní podmínky každého člověka, mění se pracovní podmínky a charakter životního stylu, k usnadnění dopadu těchto událostí, které člověka potkají, vytváří stát svou sociální politikou nástroje, ať už ekonomické či společenské.

Jako sociální rizika či sociální situace označujeme nemoc, invaliditu, úmrtí živitele rodiny, stáří. Důchodové pojištění je součástí sociálního zabezpečení a je jedním z nástrojů státu k řešení těchto nastalých situací.

Svou práci bych chtěla proto věnovat tématice invalidních důchodů a pozůstalostních důchodů. Invalidita je jednou z životních situací, ve které se člověk nachází většinou ne vlastní vinou, a která má dopad na jeho sociální a ekonomickou situaci. Nejen že dochází k omezení finančních prostředků, z důvodu snížení pracovní schopnosti, či dokonce její ztrátě, ale dochází ke zvýšení nákladů na běžný život klienta, což se promítá negativně v jeho těžké životní situaci. Invalidním se člověk stává důsledkem vážné nemoci nebo úrazu, čímž dochází ke ztrátě nebo snížení pracovní schopnosti. V tomto případě je klient zabezpečen dávkou důchodového pojištění, kterou je invalidní důchod.

Důchodový systém v České republice v současné době je zajištěn jistotou příjmů ve stáří i ve výše uvedených sociálních situacích za splnění daných podmínek. Není možné očekávat od systému, že zajistí každého, bez rozdílu jestli se aktivně do systému zapojoval, či nikoli. Ve většině případů z praxe jsem se setkala s lidmi, kteří spoléhají bezpečně na to, že se stát o ně postará, aniž by se sami přičinili.

V úvodu své práce se zabývám důchodovým systémem, kde se zaměřuji na dobu pojištění, která je jednou z podmínek pro nárok na dávku. Cílem mé práce je zjistit, jaké faktory ovlivňují skutečnost, že klientům nevzniká nárok na výplatu dávky a jaké jsou

nejčastější příčiny, které ovlivňují účast na pojištění, a tím i vznik nároku na dávku. Dále se zaměřuji na to, z jakého důvodu klienti, o těchto zákonem stanovených podmínkách, nemají dostatek informací.

Z tohoto důvodu jsem svou práci rozdělila na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části stručně popisuji pojem důchodového pojištění, jeho právní úpravu, orgány důchodového pojištění, účel a základní pojmy jednotlivých druhů důchodů, nárok na výplatu, dobu pojištění a popis průběhu důchodového řízení. Cílem praktické části je nalézt odpověď na následující otázky: Jaké dopady mají zákonné podmínky pro výplatu důchodů a jaké problémy se nejčastěji vyskytují u klienta pro přiznání invalidního a pozůstalostního důchodu?

Odpovědi na tyto otázky budu zjišťovat pomocí dílčích cílů:

Dílčí cíl 1 – Pomocí kvalitativních rozhovorů zjistit, jaké překážky nastávají při žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?

Dílčí cíl 2 – Formou kvalitativních rozhovorů zjistit, s jakými překážkami se setkávají pracovníci důchodového oddělení při poskytování kvalitní a individuální pomoci klientům a jejich dopady?

Dílčí cíl 3 – Studium dokumentů, jaké jsou metody informování klientů o podmínkách z pohledu pracovníků důchodového oddělení?

Základním předpisem upravujícím nároky na důchody, způsob stanovení výše důchodu, podmínky pro jejich výplatu je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti 1. ledna 1996.

Jako výzkumnou metodu k dosažení cíle jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu založenou na rozhovorech s pracovníky oddělení důchodového pojištění OSSZ.

Teoretická část

1 Charakteristika práva sociálního zabezpečení

Zprvu byl v Evropě pojem sociální spojen s pojmem bezpečnost. Toto spojení poprvé v dějinách použil generál S.J.A. Bolivar y Ponte při sociálních reformách v Mexiku (1826). Sliboval *seguridad social*, tedy sociální bezpečnost, pro všechny občany ve smyslu zavedení státní sociální péče. Tento pojem použil obdobně, jako bychom dnes použili pojem záchraná sociální síť nebo státní chudinské politiky. Tento pojem v anglicky, francouzsky, německy a španělsky mluvících zemích, kde se dodnes používá pojem sociální bezpečnost pro označení soustavy dávek, na které má občan nárok po splnění předepsaných podmínek. Také ve starší české odborné literatuře se setkáme s pojmem sociální bezpečnost.

V ČSR se pojetí sociální bezpečnosti poprvé vyjádřilo pojmem sociální péče, kterým se koncem 19. a počátkem 20. století označovala soustavná péče státu o „sociálně slabší“ občany a sociální pojištění k označení soustav povinné sociální solidarity. Dnešní Ministerstvo práce a sociálních věcí se v roce 1918 nazývalo ministerstvo sociální péče. Za 2. Světové války se pojem *social welfare* (sociální péče) ve spojení s novou koncepcí sociálních rolí státu použil k označení povinné náplně sociálního státu (Beveridge, 1942). Je to liberální koncepce, která vychází k přesvědčení, že stát má v rámci povinné sociální solidarity poskytovat dávky v jednotné výši k udržení důstojného životního minima, stejné pro všechny lidi. (viz Veselý, J. a kolektiv: Právo sociálního zabezpečení, LINDE, Praha 2013, s.15)

1.1 Právo na sociální zabezpečení

Subjektivní právo na sociální zabezpečení patří mezi sociální práva, která je stát povinen realizovat tak, aby jejich naplněním společně s ostatními lidskými právy zajistil důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti člověka. Tato práva jsou deklarována:

- a) mezinárodními smlouvami a úmluvami
- b) ústavou nebo ústavními zákony

„V České republice jsou sociální práva zakotvena v Listině základních práv a svobod (hl.IV.), která tvoří součást ústavního pořádku České republiky.“ (viz Tröster, 2013, s.31)

1.2 Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění

Současné uspořádání českého důchodového systému začalo vznikat v devadesátých letech minulého století, kdy byly postupně přijímány dílčí reformní kroky, které byly završeny v roce 1995 přijetím zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996. Nicméně i následně docházelo a dochází k přijímání řady dalších reformních kroků i za účinnosti tohoto zákona.

Od roku 1996 je základní důchodové pojištění založeno na těchto principech:

- sociální solidarita,
- průběžné financování,
- při splnění stanovených podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby (je umožněna i dobrovolná účast v systému),
- systém poskytuje náhradu příjmu v případě stáří (starobní důchod), invalidity (invalidní důchod) a úmrtí živitele (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod),
- systém je dávkově definovaný - konstrukce výpočtu důchodů je dvousložková:
 - první složku tvoří základní výměra, která je jednotná (stejná) pro všechny druhy důchodů,
 - druhou složku tvoří procentní výměra, jejíž výše je rozdílná podle délky doby pojištění a výši příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu,
 - systém neobsahuje žádná omezení výše důchodu stanovená pevnou částkou nebo procenty (pokud nebereme v úvahu redukci "příjmů" při výpočtu důchodu), a to ani v případě nároku na pozůstalostní dávky po jednom zemřelém,
- systém je jednotný (s určitou odchylkou pro osoby samostatně výdělečně činné, která se týká způsobu stanovení vyměřovacího základu pro pojistné na sociální zabezpečení); to platí i pro cizince ze třetích zemí, kterým vzniknou stejné nároky ze základního důchodového pojištění jako ostatním pojištěncům, a to při splnění stejných podmínek,
- systém je dynamický (řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně „automaticky“ upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji, a to včetně indexování vyměřovacích základů),

1.2.1 Prvky konstrukce výpočtu důchodu

- rozhodné období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu,
- vyměřovací základy,
- všeobecné vyměřovací základy,
- přepočítací koeficient pro úpravu naposledy stanoveného všeobecného vyměřovacího základu,
- koeficienty nárůstu všeobecných vyměřovacích základů,
- osobní vyměřovací základ a
- výpočtový základ.

Rozhodným obdobím, z něhož se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti, je období před rokem přiznání důchodu. Avšak nepřihlíží se k příjmům před rokem 1986. Ročními vyměřovacími základy jsou skutečně dosažené vyměřovací základy (v podstatě "hrubé příjmy") za jednotlivé kalendářní roky rozhodného období vynásobené tzv. koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se určuje za použití příslušných všeobecných vyměřovacích základů (stanoví MPSV vyhláškou do 30. září následujícího kalendářního roku ve výši průměrné měsíční mzdy za kalendářní rok zjištěné ČSU) a přepočítacího koeficientu (stanoví MPSV vyhláškou podle údajů ČSU o průměrné měsíční mzdě za stanovená pololetí - určuje se jako podíl průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o jeden rok předchází roku přiznání důchodu, a průměrné měsíční mzdy za první pololetí kalendářního roku, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu). Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu se stanoví jako podíl všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, který o dva roky předchází roku přiznání důchodu, vynásobeného přepočítacím koeficientem, a všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok, za který se vypočítává roční vyměřovací základ.

Osobní vyměřovací základ je měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů. Při stanovení osobního vyměřovacího základu se z rozhodného období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu, vylučují některé zákonem stanovené doby, tzv. vyloučené doby (v podstatě náhradní doby pojištění spadající do rozhodného období a některé další v zákoně o důchodovém pojištění taxativně vyjmenované doby), takže nedojde k jeho "rozmělnění".

„Výpočtový základ se zjistí redukcí osobního vyměřovacího základu. První redukční hranice činí 44 % průměrné mzdy. Druhá redukční hranice je stanovena na 4násobek průměrné měsíční mzdy. Do první redukční hranice se částka neredukuje (započítává se plně), zápočet mezi první a druhou redukční hranicí činí 26 %. K částce nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží. Stát garantuje systém ekonomicky i právně: systém je spravován státní institucí (Česká správa sociálního zabezpečení); příjmy a výdaje systému jsou součástí státního rozpočtu, v němž byl zaveden zvláštní účet důchodového pojištění, který byl v roce 2008 transformován na Zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu.“ [Obecná informace k zákonu o důchodovém pojištění, cit.12.10.2015, dostupné <http://www.mpsv.cz/cs/617>]

1.3 Organizace a provádění sociálního zabezpečení

Právní úpravu organizace a provádění, sociálního zabezpečení obsahuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1992. Sociální zabezpečení podle tohoto zákona zahrnuje

- organizační uspořádání sociálního zabezpečení,
- působnost orgánů sociálního zabezpečení,
- úkoly občanů a zaměstnavatelů při provádění sociálního zabezpečení,
- řízení ve věcech důchodového pojištění.
- řízení ve věcech pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

1.3.1 Orgány sociálního zabezpečení

Sociální zabezpečení provádějí orgány sociálního zabezpečení, kterými jsou:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- okresní správy sociálního zabezpečení,
- Ministerstvo obrany (pokud jde o vojáky z povolání),

- Ministerstvo vnitra (pokud jde o příslušníky Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR a příslušníků ostatních ozbrojených bezpečnostních sborů a bezpečnostních služeb),
- Ministerstvo spravedlnosti (pokud jde o příslušníky Vězeňské služby ČR)
[Orgány sociálního zabezpečení on-line, 12.10.2015, dostupné <http://www.mpsv.cz/cs/1349>]

2 Základní pojmy důchodového pojištění

V dnešním důchodovém pojištění existuje řada pojmů, jejichž obsah i slovní označení se v průběhu času vyvíjejí. Na tento vývoj má vliv prohlubující se poznání, ale i snaha o vhodnější vyjádření (modifikovaná často vývojem jazykového úzu a nezřídka i jazykové módy); někdy je vývoj přirozeně ovlivněn i změnou základních principů oboru, která si nové označení přímo vynutí. (viz Tröster, 2013, s.145)

Tröster (2013, s. 145) vysvětluje samo označení: „důchod“ takovým pojmem je: přitom není právě nejvhodnější: v ekonomii má, zejména ve spojení „hrubý národní důchod“, zcela jiný obsah. Naopak – v občanském právu (§ 842 ObčZ) se obsah blíží pojednávané materii. Při přípravě zákona o důchodovém pojištění bylo též zvažováno označení „penze“, které mělo v minulosti rovněž svou tradici. Zvítězilo však kontinuální – a české – označení, které vyjadřuje, že jde o dlouhodobou dávku poskytovanou v sociálním (přesněji: v sociálně-pojišťovacím) systému jako opakující se peněžité plnění sloužící k částečnému odstranění důsledků sociální situace vymezené zákonem. Tímto došlo k odlišení „státních“ důchodů od doplňkových.

2.1 Důchody

Důchody lze – jak již bylo naznačeno – dělit na přímé a pozůstalostí; samo dělení dostatečně naznačuje jejich účel nebo alespoň vztah k příjemci – poživateli daného důchodu. Mezi důchody přímé řadíme důchod starobní a od 1. ledna 2010 „*jediný*“ *invalidní*, mezi důchody pozůstalostí patří *důchod vdovský, vdovecký a sirotčí*.

Mezi těmito skupinami lze nalézt i hledisko pro další dělení: na důchody základní a odvozené, kde od 1. ledna 2010 není mezi těmito děleními rozdíl. Zejména přímé důchody jsou ovlivňovány, ať už jde o podmínky nároku na ně, nebo určení jejich výše, zpravidla dvěma faktory – určitou a určitým příjmem [další faktor, který měl v československém právu dlouhou tradici, tedy zařazení zaměstnání do příslušné pracovní kategorie nebo kategorie funkcí, má v současnosti význam pouze marginální a doznívající]. V současné době jsou rozhodujícími pojmy „doba pojištění“ a „výpočtový základ“; první z nich ovlivňuje vznik nároku na důchod i jeho výši, druhý pouze výši. (Tröster, 2013, s.146)

2.2 Doba pojištění

Dobou pojištění je především v období počínajícím 1. lednem 1996, kdy nabyl zákon o důchodovém pojištění účinnosti, doba účasti na důchodovém pojištění v zákoně vymezených skupin osob, které splňují tímtež zákonem stanovené podmínky. Za splnění těchto podmínek lze hovořit o povinné účasti na důchodovém pojištění.

Při splnění jiných podmínek přichází v úvahu dobrovolná účast na důchodovém pojištění. Protože i za účinnosti zákona o důchodovém pojištění budou ještě dlouhou dobu hodnoceny doby získané před jeho účinností, je v § 13 odst. 1 PojDůch řešena transformace těchto dřívějších dob nazývaných „doby zaměstnání“.

Téměř na roveň době pojištění se klade náhradní doba pojištění. Avšak ani ta není „objevem“ zákona o důchodovém pojištění – před jeho účinností figurovala v plurálním označení. (viz Tröster, 2013, s.146)

Doba pojištění je doba, po kterou jsme pracovali (ať už jako zaměstnanci nebo OSVČ) a přitom platili důchodové pojištění. Abychom mohli odejít do důchodu, musíme mít odpracovaný určitý počet let, tedy mít určitou dobu pojištění. Doba pojištění je jedna z podmínek pro nárok na odchod do důchodu. [Odpracovaná doba pojištění pro nárok na důchod on–line, 25.10.2015, dostupné <http://www.duchody-duchodci.cz/doba-pojisteni-starobni-duchod.php>]

V ČR je velký počet pojištěnců, kteří pracovali na Slovensku. *„Ak potrebujete informácie o výplate dávok - nemocenských, úrazových, garančných, v nezamestnanosti (s výnimkou dôchodkových dávok a úrazových rent), informácie o dlhu na poisťnom, potvrdenie o výplate týchto dávok alebo o trvaní poistenia, kontaktujte priamo“*: *„Pokud potřebujete informace o výplatě dávek – nemocenských, úrazových, garančních, v nezaměstnanosti (s výjimkou důchodových dávek a úrazových rent), informace o dluhu na pojistném, potvrzení o výplatě těchto dávek anebo trvání pojištění, kontaktujte přímo pobočky Sociálnej poisťovne“*. [Kontakty – Informačno – poradenstské centrum on-line, cit.26.2.2016, vlastní překlad, dostupné, <http://www.socpoist.sk/kontakty/48000s>]. Podobný postup je u ostatních zemí Evropské Unie.

2.3 Povinná účast na důchodovém pojištění

Tröster (2013, s. 146) vysvětluje: Skupiny jsou vymezené v § 5 odst. 1 ZDP. Osoby jsou účastny důchodového pojištění svým příslušenstvím k zákonem vymezené skupině

osob, dále za podmínky, že jsou účastny nemocenského pojištění podle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Výjimkou jsou osoby samostatně výdělečně činné, u nichž je účast na nemocenském pojištění dobrovolná.

Dobou pojištění se stává doba účasti pojištění, pokud bylo za tuto dobu v České republice zapláceno pojistné, a to i v případě, kdy zaměstnavatel pojistné neodvedl. Zde platí zásada, že pokud poruší povinnost jeden ze subjektu vztahu pojištění, nemůže být k tíži jinému subjektu, zejména tomu, který nemůže ovlivnit, aby povinný subjekt k povinnosti donutil. Dobou pojištění se nepovažuje měsíc, ve kterém nedošlo k dosažení takových příjmů, ze kterých by bylo možné odvést pojistné. Doba pojištění je nutno prokázat evidenčním listem důchodového pojištění.

2.3.1 Dobrovolná účast občanů na důchodovém pojištění

Dobrovolná účast na důchodovém pojištění je možná u osob starších 18 let od 1. 1. 1996, nestanoví-li zákon jinak. K převzetí přihlášky a vedení evidence o dobrovolném důchodovém pojištění je příslušná OSSZ podle místa trvalého pobytu občana, nebo podle místa hlášeného pobytu v ČR (jde-li o cizince). U osob, které nemají trvalý ani hlášený pobyt na území ČR, musí přihlášku k dobrovolnému důchodovému pojištění převzít kterákoliv OSSZ, na níž se taková osoba obrátí. Je-li přihláška k účasti na dobrovolném důchodovém pojištění podávána v době, kdy již bylo zahájeno řízení o důchod, je k řízení o doplacení pojistného příslušná OSSZ, u níž byla žádost o důchod podána. Doby dobrovolné účasti je pak možno dělit na podmíněné a nepodmíněné. Mezi podmíněné řadíme období vedení osoby v evidenci úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání; soustavné přípravy na budoucí povolání na střední nebo vysoké škole v ČR; určité výdělečné činnosti v cizině od 31. 12. 1995; výkon dlouhodobé dobrovolnické služby; činnost v ČR ve prospěch zahraničního zaměstnavatele; výkon funkce poslance Evropského parlamentu; pobyt v cizině, během něhož dané osoby následovaly manžela, který v cizině působil v diplomatických službách ČR, a dobrovolné pojištění bez udání důvodu. Pojištěné mohou být ale i osoby starší 18 let, které podaly přihlášku a zároveň nespádají pod kategorie v rámci podmíněné doby pojištění. K takovéto účasti se lze přihlásit nejvýše jeden rok bezprostředně před podáním přihlášky a celková doba účasti nesmí být delší než 15 let. Obecně pak platí, že nelze být dobrovolně účasten po vzniku nároku na starobní důchod. Od 1. 1. 2012 je účast na dobrovolném důchodovém pojištění možná nejdéle do dne, který bezprostředně předchází dni vzniku nároku na starobní důchod. [Dobrovolné důchodové pojištění on-

line, 25.10.2015, dostupné <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/dobrovolna.htm> (aktualizováno v prosinci 2014)]

Jak píše Veselý (2013, s. 83), dalším způsobem dobrovolné účasti na důchodovém pojištění u osob samostatně výdělečně činných, kteří nesplňují podmínky povinné účasti na pojištění, a kteří vykonávají vedlejší výdělečnou činnost, pokud se přihlásí k účasti na pojištění v tomto období. Dále uvádí, že vzniká způsobilost samostatně jednat v důchodových právních vztazích dosažením zletilosti, ale ve věcech invalidních důchodů již ukončením povinné školní docházky. Tzn., že do nabytí způsobilosti jsou zastupovány zákonnými zástupci podle zákona o rodině.

„Podle občanského zákoníku se řídí zastupování osob, které sice nabyly zletilosti, ale jejich způsobilost k právnímu jednání byla omezena nebo jí byly zbaveny, a dále v případech dobrovolného zastoupení, tedy na základě plné moci“. (viz Veselý, J. a kolektiv: Právo sociálního zabezpečení, LINDE, Praha 2013, s. 83)

2.4 Náhradní doba pojištění

Mezi náhradní dobu pojištění počítáme doby, které se pro nárok důchodu počítají jen z určité části. Patří sem některá období, ve kterých jsme nebyli výdělečně činní, ale přesto se tyto doby započítávají do odpracovaných let.

Jak píše Tröster (2013, s. 147) jedná se o rozsah časově omezený, např. vedení v evidenci úřadu práce, doba studia před 1. lednem 2010 a také doba péče o dítě do věku 4 let. Dále uvádí, že rozsah doby lze započítat pouze tehdy, pokud trvala doba pojištění alespoň jeden rok, přesto lze pro některé účely přihlížet k některým dobám bez podmínky získání jednoho roku doby pojištění.

Náhradní doba pojištění je období, ve kterém se neodvádí žádné pojistné, přesto se tyto doby za určitých podmínek započítávají do potřebných let pojištění pro důchod.

Účast na důchodovém pojištění z titulu náhradní doby pojištění se týká:

- osob, které se soustavně připravují na budoucí povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole (dále jen "střední škola") nebo vysoké škole v České republice, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let v období před r. 2010,
- osob vedených v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, a v rozsahu nejvýše tří let též po dobu, po kterou jim podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při

rekvalifikaci nenáleží s tím, že tato doba tří let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod, doba, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se do ní započítává v rozsahu nejvýše 1 roku a nezapočítává se do ní doba účasti na pojištění podle § 6 odst. 1 písm. a) a odst. 2 a doba výkonu výdělečné činnosti, která podle zvláštního předpisu nebrání zařazení a vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání, a to i když tato činnost zakládá účast na pojištění,

- osob se zdravotním postižením zařazených v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost,
- osob konajících vojenskou službu v ozbrojených silách České republiky, pokud nejde o vojáky z povolání a vojáky v další službě,
- osob konajících civilní službu (do roku 2004),
- osob pečujících osobně o dítě ve věku do čtyř let,
- osob pečujících osobně o osobu mladší 10 let, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni I (lehká závislost) nebo osobu jakéhokoliv věku, která je závislá na péči jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti; podmínka domácnosti se nevyžaduje, jde-li o blízkou osobu,
- poživatelů invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně [§39 odst. 2 písm. c) zákona č. 155/1995 Sb.] z českého pojištění, a to do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod podle § 32; za poživatele invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně [§39 odst. 2 písm. c)] se pro účely účasti na pojištění považují též osoby, které nepobírají tento důchod, avšak splňují podmínky nároku na tento důchod a pobírají výsluhový příspěvek nebo příspěvek za službu podle zvláštních zákonů,
- osob, u nichž po skončení výdělečné činnosti, která zakládala účast na nemocenském pojištění podle zvláštního předpisu, trvá:
 - * dočasná pracovní neschopnost, kterou si nepřivodily úmyslně,
 - * karanténa nařízená podle zvláštního právního předpisu,
 - * podpůrná doba pro poskytování ošetrového,
 - * podpůrná doba pro poskytování peněžité pomoci v mateřství v období před porodem

- osob, kterým je poskytována zvláštní ochrana a pomoc [Náhradní doba pojištění online, dostupné, <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/nahradni-doba-pojisteni.htm>]

3 Invalidní důchody

V této kapitole se budu zabývat otázkou invalidity a podmínkami pro nárok na invalidní důchod, což považuji za zcela výchozí, jelikož přiznání invalidního důchodu nespočívá pouze v uznání osoby invalidní, ale jsou stanoveny další zákonné podmínky, které musí klient splnit. Jedná se o téma, které je zapotřebí podrobněji vysvětlit, k jejímu pochopení.

3.1 Pojem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu

Výchozím předpokladem uznání invalidity, je přesvědčivě zjištění dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu posuzované osoby. Teprve kladná odpověď na tuto otázku otvírá možnost posouzení míry zachované pracovní schopnosti pro účely finančního zabezpečení z důchodového pojištění, popřípadě posouzení rozsahu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost za zcela mimořádných podmínek pojištěnce, jehož pracovní schopnost poklesla nejméně o 70 % a který se tak stal invalidním ve třetím stupni. (Tröster, 2013, s.160)

3.2 Zákonné vymezení invalidity a podmínky jeho nároku

Invalidním se stává pojištěnec, jehož pracovní schopnost poklesla z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nejméně o 35 % (§39 odst. 1 PojDůch). Poklesem pracovní schopnosti se rozumí pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností, a to ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (§ 39 odst. 3 PojDůch). Na zjištěné míře poklesu pracovní schopnosti závisí uznaný stupeň invalidity, a tím i výše invalidního důchodu. (Tröster, 2013, s.164)

„Od 1. 1. 2010 již mezi druhy důchodů uvedené v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, (dále „zdp“) nepatří plný invalidní důchod a částečný invalidní důchod. Namísto těchto dvou dávek je zavedena dávka pouze jedna, a to invalidní důchod. V závislosti na zjištěném stupni invalidity se invalidní důchod rozlišuje na invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně, na invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně a na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Rozdíl mezi jednotlivými stupni invalidity spočívá v míře poklesu pracovní schopnosti pojištěnce.

Pro valorizační zvýšení invalidního důchodu je rozhodující datum, od něhož byl invalidní důchod přiznán, a to bez ohledu na to, zda následně došlo ke změnám jeho výše z důvodu změny stupně invalidity“. [Invalidní důchod a podmínky jeho nároku on-line, cit. 5.12.2015, dostupné, <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>]

3.3 Podmínky nároku na invalidní důchod (§ 38 zdp)

Pojištěnec má nárok na invalidní důchod, pokud nedosáhl věku 65 let a stal se:

- a) invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na řádný starobní důchod, popřípadě, byl-li přiznán předčasný trvale krácený starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo
- b) stal se invalidním pro invaliditu prvního, druhého nebo třetího stupně [Podmínky nároku na invalidní důchod on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.mpsv.cz/cs/619>]

Nová právní úprava již nerozlišuje invaliditu plnou a invaliditu částečnou. Invalidita je nově vymezena jako pokles pracovní schopnosti, který nastal z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a to v rozsahu nejméně o 35 %. Podle míry poklesu pracovní schopnosti pojištěnce zákon o důchodovém pojištění rozlišuje 3 stupně invalidity.

Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla:

- nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně
 - nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně
 - nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně
- c) získal potřebnou dobu pojištění nebo jeho invalidita vznikla následkem pracovního úrazu [Podmínky nároku na invalidní důchod on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>]

3.4 Doba pojištění

Nárok na invalidní důchod má občan, pokud je invalidní a získal potřebnou dobu pojištění. Podmínka potřebné doby pojištění se nevyžaduje v případě, že invalidita vznikla následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).

Podmínka doby pojištění pro přiznání invalidního důchodu je u pojištěnce:

- do 20 let méně než 1 rok,

- od 20 do 22 let 1 rok,
- od 22 let do 24 let 2 roky,
- od 24 let do 26 let 3 roky,
- od 26 let do 28 let 4 roky,
- nad 28 let 5 let.

Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod se zjišťuje z období před vznikem invalidity, a jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let, z posledních deseti roků před vznikem invalidity. U pojištěnce staršího 38 let se podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity; potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků. Podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána v kterémkoliv období deseti roků dokončeném po vzniku invalidity; u pojištěnce mladšího 24 let činí přitom potřebná doba pojištění dva roky. [Doba pojištění on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/doba-pojisteni.htm#invalidni-poj>]

Nárok na invalidní důchod trvá objektivně po dobu, kdy jsou splněny všechny zákonné podmínky jeho vzniku, zejména pak podmínka existence invalidity. Vzhledem k tomu, že stav invalidity nemusí být vždy neměnný, a především při zlepšení zdravotního stavu nebo jeho stabilizaci, popř. při adaptaci pojištěnce na zdravotní, obvykle poúrazové postižení, může dojít k jeho zániku; zaniká v takovém případě i nárok na invalidní důchod, a to objektivně ze zákona v důsledku zániku samotné invalidity. (Tröster, 2013, s.170)

Dále uvádí Tröster (2013, s. 170), tímto nedochází k automatickému zániku nároku na výplatu důchodu, jelikož zánik invalidity konstatuje posudkový lékař formou kontrolní lékařské prohlídky. Poté orgánem sociálního zabezpečení dochází k odejmutí dosud pobíraného důchodu.

3.4.1 Výše invalidního důchodu

Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry. Výše základní výměry invalidního důchodu je stanovena procentní sazbou z průměrné mzdy - 9 % průměrné mzdy (po příslušném zaokrouhlení).

Výše procentní výměry invalidního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění

- a. 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně,
- b. 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně,
- c. 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně.

Při změně stupně invalidity se nově stanoví výše invalidního důchodu, a to ode dne, od něhož došlo ke změně stupně invalidity. Do doby pojištění se započítává i tzv. dopočtená doba, kterou je doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku žen stanoveného pro bezdětné ženy – to platí i pro muže.

Dále se započítává rovněž tzv. náhradní doba pojištění (stejně jako v případě starobního důchodu). [Výše invalidního důchodu on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.mpsv.cz/cs/619>

Na trvání nároku na výplatu invalidního důchodu ani nároku na samotnou důchodovou dávku nemá vliv případný souběh tohoto důchodu s příjmem z výdělečné činnosti. Výdělečná činnost se u invalidity v případě invalidity třetího stupně sice v zásadě nepředpokládá (jedině za zcela mimořádných podmínek), avšak u ostatních invalidů možná je v rozsahu odpovídajícím jejich zachovanému pracovnímu potenciálu. (Tröster, 2013, s.171)

3.4.2 Invalidní důchod v mimořádných případech

Na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně má nárok též osoba, která dosáhla aspoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území ČR a je invalidní pro invaliditu třetího stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a nebyla pojištěna potřebnou dobu.

Procentní výměra invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně činí v těchto případech 45 % výpočtového základu. Pro účely stanovení výpočtového základu se za osobní vyměřovací základ považuje všeobecný vyměřovací základ, vynásobený příslušným koeficientem. [Podmínky nároku na invalidní důchod on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.mpsv.cz/cs/619>]

Za invaliditu třetího stupně se u tzv. invalidů z mládí považuje též takové omezení tělesných, smyslových nebo duševních schopností, které má za následek neschopnost soustavné přípravy k pracovnímu uplatnění. Při posuzování invalidity pro tyto účely se neprování srovnání se stavem, který byl u invalidy z mládí před vznikem dlouhodobě

nepříznivého zdravotního stavu. Nároky tzv. invalidů z mládí vycházejí z principu společenské solidarity (zabezpečovací princip) a představují vlastně výjimku z pojistného principu zajištění občanů ve stáří, při invaliditě a při ztrátě zákonem vyjmenované blízké osoby, na němž je v převažující míře založen systém povinného důchodového pojištění (první pilíř sociálního zabezpečení) a který vychází z přímé relace mezi příjmy plynoucími do takového zabezpečení (pojistným) a jeho výdaji (dávkovým plněním při uznané sociální události). (Tröster, 2013, s.169)

3.5 Kdo posuzuje invaliditu a kdo vydává správní rozhodnutí?

Otázku, zda zdravotní stav osoby odpovídá konkrétnímu stupni invalidity je oprávněn a povinen posuzovat výlučně lékař oddělení lékařské posudkové služby pověřený posuzováním zdravotního stavu pro příslušnou OSSZ/PSSZ/MSSZ. Eventuelní přezkum těchto posudků pak spadá do působnosti Posudkové komise Ministerstva práce a sociálních věcí.

Prvotní posouzení invalidity přichází v úvahu výlučně z podnětu fyzické osoby (pojištěnce), a to v souvislosti s podanou žádostí o invalidní důchod. Je-li invalidní osobě přiznán invalidní důchod, je třeba v průběhu času kontrolovat, zda nedošlo ke zlepšení či zhoršení zdravotního stavu. Děje se tak v rámci tzv. kontrolních lékařských prohlídek (KLP), které jsou již prováděny z moci úřední, a to v řádných či mimořádných termínech. Poživatel invalidního důchodu je povinen se kontrole svého zdravotního stavu podrobit – sankcí za porušení této povinnosti je zastavení výplaty invalidního důchodu až do doby, než se dotyčný KLP podrobí.

O samotné skutečnosti, zda osoba je či není invalidní, se správní rozhodnutí nevydává. Ve správním řízení se ovšem rozhoduje o nároku osoby na invalidní důchod; v rámci tohoto rozhodnutí správní orgán musí odkázat též na obsah posudku o zdravotním stavu. Ve správním rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení o invalidním důchodu se vždy uvádí:

- o jaký stupeň invalidity se jedná,
- den vzniku invalidity nebo den, od něhož došlo ke změně stupně invalidity,
- procentní míra poklesu pracovní schopnosti pojištěnce, a činí-li pokles pracovní schopnosti aspoň 70 %
- označení orgánu, který posoudil zdravotní stav a pracovní schopnost pojištěnce, a datum tohoto posouzení,

- jde-li o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, též skutečnost, že invalidita vznikla jako následek pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. [Nejčastější dotazy důchodové pojištění on-line, 5.12.2015, dostupné, <http://www.cssz.cz/templates/nejcastejsi-dotazy.aspx?NRMODE=Published&NRNODEGUID=%7bF32F8E92-38CC-465D-BCDD-1A62B86C1B5E%7d&NRORIGINALURL=%2fcz%2fo-cssz%2finformace%2fnejcastejsi-dotazy%2fnejcastejsi-dotazy-duchodove-pojisteni%2htm&NRCACHEHINT=Guest#duchodove102>]

3.6 Doklady k žádosti o invalidní důchod

Pro doplnění podmínek uvádím potřebné doklady k sepsání žádosti o invalidní důchod dle ČSSZ:

- Občanský průkaz (u cizinců pas či povolení k pobytu).
- Doklady o studiu, popřípadě učení (i nedokončeném) přicházejí-li v úvahu.
- Údaje o dobách pojištění od ukončení povinné školní docházky do současné doby
- Rozhodnutí OSSZ o době a rozsahu péče o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči, případně o převážně nebo úplně bezmocnou osobu nebo částečně bezmocnou osobu starší 80 let (od 1. 1. 2007 péče o osobu závislou na péči jiné osoby ve stupni II, III a IV, od 1. 1. 2008 i o péči o osobu závislou na péči jiné osoby ve stupni I, jde-li o dítě do 10 let věku
- Muži - doklady o výkonu vojenské služby
- Ženy - předkládají doklady prokazující výchovu dětí
- Potvrzení zaměstnavatele o vyplácených náhradách - přichází-li v úvahu.
- Potvrzení zaměstnavatele o zvláštním příspěvku horníkům, vypláceném před rokem 1996, přichází-li v úvahu.
- Pokud občan požaduje výplatu důchodu poukazovat na účet u peněžního ústavu, je nutno k žádosti přiložit vyplněný a bankou potvrzený tiskopis
- Vykonával-li občan zaměstnání v cizině, předkládá o tomto svém zaměstnání doklady
- Evidenční list důchodového pojištění

4 Důchody pozůstalých

V této kapitole se budu věnovat účelu a podmínkám pozůstalostních důchodů, které jsou nezbytné pro řešení těžké životní situace pro pozůstalé. S těmito klienty se často setkávám a z vlastní zkušenosti z praxe vím, že jde o klientovu velmi bolestivou událost, ke které je zapotřebí přihlížet velmi opatrně a s velkým porozuměním.

4.1 Účel a charakteristika

Jak píše Tröster (2013, s. 172), důchody pozůstalých patří k historicky nejstarším dávkám, určené pro vdovy a sirotky, které zavedl již v roce 1771 rakouský penzijní normál. Původně sloužil k nahrazení příjmu jediného živitele rodiny, kterým byl manžel (otec), neboť se nepředpokládala výdělečná činnost pozůstalé manželky.

Úmrtí znamená vždy podstatný zásah do způsobu života rodiny, a to nejen v období krátce po úmrtí, ale dlouhodobě, kdy se rodina (pozůstalí) musí adaptovat na změněnou situaci z hlediska ekonomického i společenského. Pozůstalostní důchod je *odvozen z důchodových nároků zemřelého*, a proto jestliže zemřelý nesplnil podmínky pro svůj přímý důchod, nevzniká ani nárok na pozůstalostní důchod. (Tröster, 2013, s.172-173)

S účinností od 1. 1. 2010 došlo k některým změnám zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, (dále jen zdp) i při posuzování nároků na pozůstalostní dávky, tj. důchody vdovské, vdovecké a sirotčí, a stanovení jejich výše.

4.2 Druhy dávek

V České republice se poskytují tyto důchody pozůstalých:

- důchod vdovský
- důchod vdovecký
- důchod sirotčí

Všechny tyto důchody jsou dávkami nárokovými a odvozují se z přímého důchodu zemřelého, na který zemřelý měl nebo by měl nárok. (Tröster, 2013, s.174)

4.3 Podmínky nároku na přiznání vdovského a vdoveckého důchodu

Podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod se nezměnily, právní úprava reagovala pouze na změny týkající se invalidního důchodu. Namísto plného invalidního

důchodu a částečného invalidního důchodu náleží jen jeden druh důchodu a to invalidní důchod. Vdova nebo vdovec má tedy nárok na vdovský nebo vdovecký důchod po manželovi nebo manželce, jestliže zemřelý(á):

- pobíral/a starobní důchod nebo
- pobíral/a invalidní důchod nebo
- ke dni smrti splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo
- ke dni smrti splnil/a podmínky nároku na starobní důchod nebo
- zemřel/a následkem pracovního úrazu.

Podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela nebo manželky

Pokud jde o podmínky nároku na vdovský nebo vdovecký důchod, mění se věk, kterého musí vdova nebo vdovec dosáhnout, aby náležel pozůstalostní důchod i po uplynutí jednoho roku od smrti druhého z manželů. Na rozdíl od právní úpravy platné před 1. 1. 2010 již pro nárok na vdovský nebo vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela nebo manželky není rozhodující dosažení věku 55 nebo 58 let, ale dosažení věku o 4 roky nižšího než činí důchodový věk stanovený podle § 32 zdp pro muže stejného data narození, pokud skutečný důchodový věk není nižší. Tato podmínka platí stejně pro ženy i muže.

Podmínky nároku na vdovský nebo vdovecký důchod po uplynutí jednoho roku od smrti manžela nebo manželky jsou:

- péče o nezaopatřené dítě,
- péče o dítě, které je závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost),
- péče o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela (manželky), který s ní (s ním) žije v domácnosti a je závislý na pomoci jiné osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo stupni III (těžká závislost) anebo stupni IV (úplná závislost)
- invalidita třetího stupně,
- dosažení alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk stanovený podle § 32 zdp pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod přiznaný před 1. 1. 2010.

Nárok na vdovský nebo vdovecký důchod přiznaný před 1. 1. 2010 zůstane zachován i po 31. 12. 2009 za předpokladu, že

- vdova dosáhla před 1. 1. 2010 věku 55 let nebo důchodového věku, je-li nižší,
- vdovec dosáhl před 1. 1. 2010 věku 58 let nebo důchodového věku, je-li nižší.

Nárok na vdovský a vdovecký důchod přiznaný před 1. 1. 2010 zůstává zachován po 31. 12. 2009 též, pokud:

- vdova dosáhla věku 55 let sice po 31. 12. 2009, ale v době, kdy splňovala podmínky nároku na tento důchod
- vdovec dosáhl věku 58 let sice po 31. 12. 2009, ale v době, kdy splňoval podmínky nároku na tento důchod.

Od 1. 1. 2010 se za nezaopatřené dítě nepovažuje dítě, které je poživitelem invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně. Je-li nárok na vdovský nebo vdovecký důchod přiznaný před 1. 1. 2010 podmíněn péčí o nezaopatřené dítě, které k 31. 12. 2009 pobíralo plný invalidní důchod, který se od 1. 1. 2010 transformuje na invalidní důchod III. stupně, považuje se podmínka nezaopatřenosti dítěte i nadále za splněnou a nárok na vdovský nebo vdovecký důchod trvá i po 31. 12. 2009. To platí i v případě, že invalidní důchod pro třetí stupeň invalidity je nově přiznáván po jeho předchozím zániku nebo upravován po předchozí změně stupně invalidity. [Pozůstalostní důchody on-line, 5.12.2015, dostupné <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>]

4.4 Podmínky nároku na přiznání sirotčího důchodu

Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě, zemřel-li:

- a. rodič (osvojitel), nebo
- b. osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ni bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče, jestliže rodič (osvojitel) nebo osoba uvedená pod písmenem b) byli poživiteli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnili podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřeli následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání).

Oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém ze zemřelých rodičů.

Nárok na sirotčí důchod nevznikne po pěstounovi nebo jeho manželovi. Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením. Dojde-li ke zrušení osvojení, vznikne nárok na sirotčí důchod znovu.[Pozůstalostní důchody on-line, 5.12.2015, dostupné <http://www.mpsv.cz/cs/620>]

4.5 Doklady k žádosti o invalidní důchod

Jelikož se o náročnou problematiku, uvádím z těchto důvodů nejdůležitější doklady k sepsání žádosti o pozůstalostní důchod dle ČSSZ:

- Občanský průkaz (u cizinců pas či povolení k pobytu).
- Originál úmrtního listu zesnulého.
- Originál oddacího list (při žádosti o vdovský/vdovecký důchod).
- Rodné listy dětí (při žádosti o sirotčí důchod).
- Potvrzení o studiu (při žádosti o sirotčí důchod, pokud již dítě dokončilo povinnou školní docházku).

Nepobírala-li osoba, po níž je žádáno o pozůstalostní dávku, dosud vlastní důchod, předkládá pozůstalá osoba ještě veškeré doklady (týkající se zesulé/ho), které se předkládají k žádosti o starobní, případně invalidní důchod.

5 Řízení ve věcech důchodového pojištění

Řízením ve věcech důchodového pojištění (§ 81 a násl. ScZabPůs) je na prvním místě postup pojištěnců nebo dalších oprávněných osob a orgánů sociálního zabezpečení, v němž se posuzují nároky na dávky důchodového pojištění a na jejich výplatu a rozhoduje se o nich (řízení ve věcech dávkových). Toto řízení zahrnuje postup při uplatnění nároku na dávku důchodového pojištění a při přiznávání, takové dávky a zahajuje se na základě písemné žádosti oprávněného.

Žádosti o přiznání dávky důchodového pojištění sepisují se žadateli na předepsaných tiskopisech OSSZ místně příslušné podle místa trvalého pobytu občana, resp. u cizince podle místa jeho hlášeného pobytu v ČR. U nich se žádost rovněž podává. Žádost o dávku důchodového pojištění lze podat nejdříve čtyři měsíce předem, od kterého občan žádá o její přiznání.

Za občany, kteří pro svůj zdravotní stav nemohou sami podávat žádost o dávku důchodového pojištění, mohou za stanovených podmínek žádost podat jejich rodinní příslušníci. Vznikl nárok na dávku důchodového pojištění během výkonu trestu odnětí svobody nebo vazby, anebo výkonu zabezpečovací detence, sepisují žádost s takovými žadateli věznice nebo ústav pro výkon zabezpečovací detence a poté ji do osmi dnů předkládají OSSZ. (Tröster, 2013, s.266)

Jak dále uvádí Tröster (2013, s. 267) OSSZ a ostatní zmíněné útvary jsou povinny sepsat žádost i v případě, že by se domnívaly, že žadatel podmínky nároku nesplňuje i v případě, kdy nedoložil všechny potřebné doklady.

Shrnutí

Úkolem teoretické části bylo především nastínit a objasnit základní principy provádění sociálního zabezpečení v ČR v oblasti invalidních a pozůstalostních důchodů, s jeho složením a podmínkami pro vznik jmenovaných důchodů.

Závěr teoretické části byl věnován konkrétním podmínkám, jejich splnění je nezbytné, pro přiznání jmenovaných důchodů. Jelikož pro přiznání neplatí pouze splnění jedné podmínky, ale hned několika, budu se nejčastějším překážkám věnovat v metodické části mé práce.

Vzhledem k cíli práce jsem se zaměřila na dostupnost informací, které klient může získat. Dle mého uvážení je potřebná dobrá orientace v systému sociálního zabezpečení.

Z reakcí klientů mám dojem, že systém je příliš složitý. Člověk, který se nepohybuje v systému, a to nemluvím o nižším stupni vzdělání, má problémy pochopit, jaké množství dokladů je zapotřebí a kolik jiných organizací musí za účelem získání těchto dokladů navštívit a kolik formulářů je zapotřebí vyplnit.

Praktická část

6 Výzkumné šetření, formulace dílčích cílů a výzkumných otázek

V teoretické části jsem se věnovala zákonným předpisům a podmínkám stanoveným pro splnění nároku na důchodovou dávku. V metodické části se budu věnovat formulování výzkumných otázek. Tato část popisuje, jakým způsobem budu hledat odpovědi na hlavní výzkumnou otázku a dílčích cílů své práce. Vymežím cíle výzkumu a výzkumné otázky, dále budu interpretovat výpovědi respondentů v souvislosti s odpověďmi na jednotlivé dílčí cíle.

Vzhledem k formulovaným výzkumným otázkám jsem zvolila metodu kvalitativního přístupu a analýzy dokumentů. Známý metodolog Creswell, 1998 definuje kvalitativní výzkum takto: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a prování zkoumání v přirozených podmínkách.“* in Hendl, 2005, s. 50.

Metodu kvalitativního zkoumání pokládám za vhodný přístup pro danou výzkumnou otázku. Rozhovory realizuji s pracovníky důchodového oddělení okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ). Hlavním nástrojem je forma kvalitativního dotazování – interview, prováděné individuálně s jednotlivými pracovníky. Tento způsob jsem zvolila, abych zjistila jejich postoje, názory, pocity k dané problematice, protože: *„Vlastní rozhovor by se měl opírat více o otázky otevřené (žádající osvětlení kontextu), než uzavřené (na které se dá odpovědět jedním slovem).“* (viz Matoušek, O.: Slovník sociální práce, 2. vydání, Portál, Praha 2008, s.182).

Pomocí rozhovoru získáme požadovanou informaci v bezprostředním kontaktu. Pro účely výzkumu využiji polostrukturovaný rozhovor, při kterém budu pokládat návodné otázky. Metodu výzkumu doplním analýzou dokumentů, která zkoumá jakékoliv dokumenty, které nebyly vytvořeny za tímto účelem, ale je využívána při získávání odborných informací, které jsou nezbytné pro výkon pracovní činnosti na oddělení důchodového pojištění. Pomocí odborných textů dochází k lepší orientaci v dané problematice a k ujasnění hlavních pojmů.

6.1 Stanovení dílčích cílů výzkumu

V rámci hlavního výzkumného cíle, kterým jsou problematické aspekty pozůstalostních a invalidních důchodů v ČR, jsem zvolila dílčí cíle, kterými budu zjišťovat odpovědi na danou problematiku.

Dílčí cíl 1 – Pomocí kvalitativních rozhovorů zjistit, jaké překážky nastávají při žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?

Dílčí cíl 2 – Formou kvalitativních rozhovorů zjistit, s jakými překážkami se setkávají pracovníci důchodového oddělení při poskytování kvalitní a individuální pomoci klientům a jejich dopady?

Dílčí cíl 3 – Studium dokumentů, jaké jsou metody informování klientů o podmínkách z pohledu pracovníků důchodového oddělení?

Pro můj výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu. Kvalitativní výzkum je založen na zkoumání problémů a jevů v autentickém prostředí. Cílem je získání celkového obrazu těchto jevů, které jsou založeny na hlubokých datech a vztahu mezi tazatelem a účastníkem výzkumu. (viz Švaříček a Šeďová, 2007, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, 2007, s. 223)

Creswell (1998, in Hendl, 2005, s. 50) kvalitativní výzkum definuje jako: „proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Tabulka č.1 Tabulka transformačních kroků

Dílčí výzkumné otázky	Zjišťovaná témata	Zjišťovací otázky	Nástroj zjišťování
<i>1. Pomocí kvalitativních rozhovorů zjistit, jaké překážky nastávají při žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?</i>	Profesní odbornost a profesionální přístup řadového pracovníka.	První reakce klientů, když poprvé přijdou na důchodové oddělení? S jakým očekáváním přichází? Rozdíl chování klientů – podle věku, vzdělání. Jakým způsobem se orientujete v jednotlivých dávkách důchodového pojištění ČR? Nejčastější překážky při sepisování žádosti o	Rozhovor s řadovými pracovníky.

		invalidní či pozůstalostní důchod?	
2. Formou kvalitativních rozhovorů zjistit, s jakými překážkami se setkávají pracovníci důchodového oddělení při poskytování kvalitní a individuální pomoci klientům a jejich dopady?	Profesionální a individuální přístup řadového pracovníka. Typické pracovní podmínky. Těživé pracovní podmínky.	Jak se podle Vás orientují v dávkách Vaši klienti? Co k tomu využíváte? Čím se liší Vaše práce od jiných prací? V čem je Vaše práce obtížná? Zažíváte při práci pocity nejistoty? Můžete popsat nějaké typické situace, kdy takové pocity zažíváte? Jaké pracovní podmínky jsou charakteristické pro oddělení důchodového pojištění OSSZ?	Rozhovor s řadovými pracovníky.
3. Studium dokumentů, jaké jsou metody informování klientů o podmínkách z pohledu pracovníků důchodového oddělení?	Zásady informovanosti klientů v rámci ČSSZ.	Jakým způsobem jsou klienti informováni o podmínkách pro přiznání důchodu? Kdy se o podmínkách klient dozví? Jakým způsobem vysvětlíte klientovi, kde se může seznámit s bližšími informacemi? Jaké mají řadoví pracovníci OSSZ úkoly a obecné cíle? Co podle Vás považuje ČSSZ za hlavní?	Rozhovor s řadovými pracovníky a analýza dokumentů, které mají pracovníci k dispozici.

Pramen: vlastní tvorba

6.2 Organizace a průběh výzkumu

Rozhovor, který jsem použila ve svém výzkumu ke sběru dat, je nejčastěji používaná metoda sběru dat v kvalitativním výzkumu. Užívá se pro něj označení hloubkový rozhovor; ten můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu jedním badatelem pomocí otevřených otázek. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 159)

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, který vychází z předem připraveného seznamu otázek a podotázek. Dle výše uvedených

dílčích cílů jsem si připravila otevřené otázky. Tento způsob sběru dat Hendl (2005) nazývá „rozhovor pomocí návodu“. Pořadí otázek není předem stanoveno a je zde možnost formulovat otázky dle aktuální situace.

V této kapitole se věnuji interpretaci a analýze informací získaných výzkumem, které bych chtěla použít k zodpovězení dílčích výzkumných otázek, které se vyskytly v průběhu psaní teoretické části.

Rozhovory proto realizuji se čtyřmi pracovníci důchodového oddělení OSSZ, jelikož jsem osobně také referentkou tohoto oddělení, neboť prostředí a chod velice dobře znám z vlastní zkušenosti. Personálně je chod tohoto oddělení zajištěn pěti pracovníci, kde každá z nich pracuje v přímé interakci s klientem. Každá z nich má „svoje klienty“ rozděleny podle abecedy, což je nezbytné i pro vyvolávací systém, který je na oddělení zaveden. Cílovou skupinou tohoto oddělení jsou jeho klienti v podobě pojištěnců, důchodců, nezaměstnaných, osob samostatně výdělečně činných, osob dobrovolně důchodově pojištěných, osob pobírajících nemocenskou dávku a zaměstnavatelů, takže klientem je každý, kdo na toto oddělení zavítá a potřebuje jeho služby. Vzhledem k rozsáhlé cílové skupině a širí poskytovaných služeb se dá konstatovat, že ročně toto oddělení navštíví tisíce osob, které požadují jeho služby. Pracovnice jsou v zaměstnaneckém poměru na plný pracovní úvazek České správy sociálního zabezpečení, kterou zřizuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Kolegyně jsem ubezpečila, že nebude konkrétně uvedeno sídlo organizace, kde pracují. Za těchto podmínek souhlasily s participací na výzkumu všechny uvedené pracovnice. Do výběru jsem je zařadila z důvodů, neboť každodenně přicházejí do úzkého kontaktu s klienty a mají tak dobré povědomí o zkoumané oblasti. Rozhovory jsem uskutečnila zvláště s každou pracovnící, z důvodu zachování soukromí.

Pro samotný výzkum jsem pro výzkumné šetření zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Pro usnadnění práce jsem používala nahrávací zařízení, na které jsem respondenty předem upozornila. Všichni se záznamem rozhovoru souhlasili. Nahrávání rozhovorů mi umožnilo zaznamenat autentičnost odpovědí, což je velmi důležité pro interpretaci a analýzu z hlediska celkové atmosféry rozhovoru.

Každá z dotázaných musela získat jistotu, že výzkumník přesně zaznamená její odpověď, zaručí jí anonymitu a její výpovědi nijak nezneužije. Vysvětlila jsem jim, že veškerá komunikace, která bude probíhat, bude zaznamenána pouze pro účely bakalářské práce. Všechny jsem seznámila s cílem práce, čeho se bude týkat a že je zaručena jejich anonymita. Všechny účastnice rozhovoru byli informováni o tom, že

mohou rozhovor kdykoliv ukončit, či odmítnout. Jména osob, jsou vzhledem k důvěrnosti údajů, pozmeněna.

Poté jsem provedla transkripci (Hendl, 2005, s. 208), kdy jsem nahrané rozhovory z důvodu jejich analýzy přepsala do počítače. Opakovaně jsem svoje záznamy jednotlivých rozhovorů četla a snažila se najít relevantní data pro moji práci.

Respondentce E. je 42 let, má vysokoškolské vzdělání, pracuje jako vedoucí oddělení důchodového pojištění. Na OSSZ pracuje déle než 20 let. Během svého pracovního poměru působila na třech jiných odděleních, což znamená její širokou odbornou znalost, která navazuje na ostatní oddělení.

Respondentce B. je 55 let, má vysokoškolské vzdělání, pracuje jako zástupce vedoucího oddělení. Na OSSZ pracuje 8 let, dříve pracovala několik let na úřadu práce, na oddělení státní sociální podpory a dávek hmotné nouze, což zaručuje perfektní znalost a orientaci v systému sociálních dávek.

Respondentce R. je 36 let, má středoškolské vzdělání, pracuje jako referentka důchodového pojištění. Na OSSZ pracuje 17 let. Dříve působila na oddělení lékařské posudkové služby, kde na svou předchozí praxi neustále navazuje.

Respondentce M. je 41 let, má vyšší odborné vzdělání, pracuje jako referentka důchodového pojištění. Na OSSZ pracuje 4 roky, z toho 3 roky na jmenovaném oddělení. V předchozích letech pracovala na bytovém oddělení a na všeobecné zdravotní pojišťovně na oddělení vymáhání pohledávek, což je velkým přínosem pro nynější praxi, neboť znalost zdravotního pojištění je velkým plusem, jelikož informace neustále předává svým klientům.

6.2.1 Způsob analýzy dat – analytická indukce

Pro analýzu údajů, které jsem získala pomocí rozhovorů, jsem použila techniku analytické indukce. Dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 222-223). *“Analytická indukce je podle Brymana (2004b) jednou z obecných strategií kvalitativní analýzy. Začíná hrubou definicí výzkumné otázky, pokračuje hledáním hypotetického vysvětlení daného problému a pokračuje prověřováním této hypotézy na jednotlivých případech. Analytická indukce je založena na principu opakování“*. Tímto se opakované případy přijímají jako obecné pravidlo, je to takový systematický postup hledání jednotlivých případů v datech a jejich porovnávání s nově vznikající hypotézou. Mohli bychom tímto říci, že se ke slovu dostávají některé deduktivní postupy usuzování. Pokud dojde

k souladu, hypotéza je potvrzena dle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 223). Do analýzy dat jsem také zahrnula postřehy, které jsem si poznamenala při sběru dat.

Všichni účastníci, kteří s rozhovorem souhlasili, byli velice milí a ochotní. Chtěla jsem, aby prostředí bylo respondentům příjemné, proto jsem výběr místa pro uskutečnění rozhovoru nechávala na jejich volbě. Snažili se mi pomoci a jejich odpovědi byly většinou vyčerpávající. Chtěla jsem jim tímto způsobem dát prostor k vyjádření svých pocitů a názorů, neboť si myslím, že je to důležité, pro výkon naší profese. Východiskem pro formulaci výzkumných otázek jsou dílčí otázky, které si kladu v teoretické části. Některé otázky, které nejsou obsaženy níže, slouží jako zdroj informací pro doplnění v kontextu situace.

7 Shrnutí otázek položených v rámci rozhovoru

První dvě dílčí výzkumné otázky si kladou za cíl zjistit, s jakými překážkami se setkávají řadoví pracovníci důchodového oddělení OSSZ a jakými problémy se potýkají při své každodenní práci s klienty v souvislosti s důrazem na složitost systému sociálního zabezpečení v České republice. Jejich přesné znění je:

- *Pomocí kvalitativních rozhovorů zjistit, jaké překážky nastávají při žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?*
- *Formou kvalitativních rozhovorů zjistit, s jakými překážkami se setkávají pracovníci důchodového oddělení při poskytování kvalitní a individuální pomoci klientům a jejich dopady?*

7.1 Otázky pokrývající Cíl 1

- První reakce klientů, když poprvé přijdou na důchodové oddělení?
- S jakým očekáváním přichází?
- Rozdíly chování klientů – podle věku, vzdělání
- Jakým způsobem se orientujete v jednotlivých dávkách důchodového pojištění ČR? *Je tato orientace náročná a potřebná?.....v čem?....*
- Nejčastější překážky při sepisování žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?

7.2 Otázky pokrývající Cíl 2

- Jak se podle Vás orientují v dávkách Vaši klienti?
- Co k tomu využíváte? Čím se liší Vaše práce od jiných prací?
- V čem je Vaše práce obtížná?
- Zažíváte při práci pocity nejistoty?
- Můžete popsat nějaké typické situace, kdy takové pocity zažíváte?
- Jaké pracovní podmínky jsou charakteristické pro oddělení důchodového pojištění OSSZ?

Při každém rozhovoru jsem se snažila nastínit obecnou charakteristiku pracovních podmínek respondentů, tudíž jsem se zaměřila na jejich profesní odbornost a profesionální přístup.

K prvním reakcím klientů B. odpověděla: „*Převážná část si nerozumí s vyvolávacím systémem, lidé to moc neakceptují, přesto vyžadují obsloužit*“. M. uvedla: „*...že klient většinou přijde, že ho posílá doktor, aby si vyzvedl papíry, že mu to vyplní a pošle. S čímž souvisí i odpověď R.: „... se hrozně divěj, co všechno k tomu potřebujem, když jdou žádat o ten důchod. Nejvíc je zarazilo, že jako rodný listy dětí, když jsou děti dospělí, že musej dokládat a někdo se vůbec diví, že musí podat žádost, takže když má jako nárok, že mu to automaticky přiznaj...*“. E. uvedla: „*není to jako někde u přepážky, kde ostatní poslouchaj...*“. Klienti mají možnost elektronického objednání, což jim šetří čas a jsme připraveni i na klienty s bezbariérovým přístupem.

V této souvislosti bylo zjištěno, že klienti důchodového oddělení mají veškeré podmínky pro kvalitní službu, ale leckdy nechtějí akceptovat daná pravidla, na čemž se shodli všichni respondenti. Je patrné, že klienti většinou vůbec neví, co se od nich očekává. Z reakcí pracovníků vyplývá, že jsou klienti mnohdy překvapeni, jaké doklady požadují a snaží se jim tento fakt vyvrátit, neboť jim někdo podal jiné informace.

Očekávání jsou různá. M.: „*Myslí si, že není potřeba žádný doklady nosit, protože to všechno máme v počítači.*“ R.: „*...přijdou a nadávaj a někdy přijdou i bez občanky...*“ Podle B. hlavně požadují veškeré informace k důchodu, co musí všechno přinést. E. připouští, že chtějí být obslouženi, aby jim byl problém vyřešen. Často se stává, že chtějí ponechat rozhodování na nás, jsou zvyklí, že jim je maximálně vyhověno.

Dle výpovědí situace není jednoduchá, pracovníce se setkávají s klienty, kteří se nechtějí zapojit do spolupráce, a nejradši by byli, kdyby pracovníce všechno udělali za ně. Na druhou stranu je vidět, že tomu nerozumí a raději by ponechali jejich rozhodnutí na cizím člověku. Klienti jsou víceméně překvapeni, co se od nich požaduje. Nejvíce se pracovníce setkávají s tím, že klienta posílá lékař jen pro tiskopisy. Jak potvrdila M.: „*Když se mu snažím vysvětlit, že na invalidní důchod žádný papíry neexistují, tak kouká nevěřicně, protože mu doktor říkal, že to tady stačí vyzvednout...*“. Tato informace je mylná, přesto že pracovníce praktickým lékařům několikrát sdělovali, že postup je jiný.

K rozdílnosti klientů se účastnice shodly, že není směrodatné, jestli klient má vysokou školu, anebo má nižší vzdělání, či nemá žádné. E.: „*...přijde mi, že přece jenom ta starší generace, která přichází žádat, že je taková pokornější, milejší, vstřícnější,*“

R: „...takový ty z vysoký, myslej, že jsme tady pro ně, tak jako suverénně prostě to pro mě udělejte...“ M:“... a jakto, že je ta škola to nenahlásila do systému, proč musí dokládat diplom...“ Rozdíly mezi klienty nejsou pravidlem podle věku a vzdělání, bylo zjištěno, že ten, kdo má nižší vzdělání, tak si mnohdy poradí lépe, než klient s diplomem. Očekávají mlčenlivost od pracovníků, a že zaujmou aktivní roli v jejich řízení. Naopak u většiny klientů s nižším vzděláním se stává, že těžko dohledají doklady, mají většinou všechno poztrácené, několikrát se stěhovali, nepamatují si, kde pracovali. Pracovníci těmto klientům jsou nápomocni v dohledávání dokladů, protože pro ně je to velký problém, neboť nevědí, jak se doklady jmenují, nerozumí tomu, neumějí napsat dopis, většinou nemají ani telefon, aby si mohly archivy obvolat. Tyto činnosti pak obstarávají referentky na důchodovém oddělení. Při popisu klientů se respondenti zabývali životní situací, ve které se klient nachází, z čehož se dá usoudit, že v centru pozornosti respondentů je klient vnímán jako takový, čímž je respektováno poslání organizace. Jak popisuje ve své knize o sociální práci s nezaměstnanými. (Matoušek, O., Kodymová, P., Koláčková, J.: *Sociální práce v praxi*, 2.vydání, Portál, Praha 2010, s.299 -303).

O orientaci v jednotlivých dávkách důchodového pojištění, k její náročnosti a potřebnosti mají respondenti shodnou představu, že agenda důchodového pojištění je velmi náročná. Obtížnost své práce spatřují především ve velkém množství předpisů, kterými se musí řídit, v obrovském objemu práce a za účasti nedočkavých klientů. Obsahuje veškerou agendu OSSZ, protože se neustále pohybují v čase. Musí chronologicky znát, jak doby navazovaly, jaké předpisy platily v předchozích letech. Nejedná se pouze o současnou legislativu, která je v platnosti, ale musí mít neustále v hlavě, co a kdy platilo, jaké doklady se vyplňovaly tehdy, před čtyřiceti lety, co je aktuální teď a sledovat nové změny, které neustále přibývají. Jak uvedla M:“ *A tohle všechno, když musím mít v hlavě u každého klienta, a hlavně co nejrychleji, protože za dveřmi mám plnou chodbu, tak je to vysilující...*“

Překážky při sepisování žádostí se vyskytují nejvíce v případech, kdy klient nesplní dobu pojištění. Jak uvedla R: „*U těch invalidních, u těch mladejch, ta doba, to je čím dál tím horší, nereflktují, že nějaká doba musí bejt, vztahují si to k těm starobním, já do starobního nepůjdu, důchody nebudou anebo věková hranice se posune, ale neberou v potaz, že i vlastně k invalidnímu potřebuju dobu. Spoléhaj na úřady práce, myslej si, že jsou vedení pořád, a tu dobu maj počítanou, protože třeba na zdravotce jim to stačí, ale pak se divěj a koukaj, vždyť já jsem furt na úřadu práce nebo jsem v práci.*“

Ale že jsou to jen tři roky, to třeba nikdo neví. To by měli říkat, ale na úřadu práce, né my...“

Obtížnost nejvíce spatřují v množství případů, kdy už při prvním pohledu na dobu pojištění, kterou mají ve své databázi, kterou spravuje ČSSZ, kterou při práci nezbytně potřebují a mohou do ní nahlédnout, pouze pokud klient osobně přijde a prokáže se platným občanským průkazem, anebo v zastoupení v rámci plné moci a zjistí, že klient, který přišel žádat o invalidní důchod, podmínku doby nesplní. Je zapotřebí na tuto skutečnost klienta již předem připravit, což někdy není lehké, neboť on o žádných podmínkách nevěděl a nachází se v neřešitelné situaci, kdy při své vážné nemoci zůstane bez příjmů, odkázán na dávky hmotné nouze. (*viz Národní pojištění, 1. číslo, Praha 2015, s.43*)

Další závažnou situací je, když žena se třemi dětmi úmrtím přijde o manžela a po celkové analýze se zjistí, že manžel nesplňuje podmínky doby pojištění, z čehož vyplývá, že přiznání vdovského a sirotčích důchodů bude zamítnuto. Z rozhovorů vyplynulo, že klienti nejsou o potřebné době dostatečně informováni a jelikož se většina klientů v předstihu nezabývá touto problematikou, dostávají se klienti do tíživých situací, ve kterých musí pracovnice komplexně poradit, jak takovou situaci řešit, tím že jim poskytnou věcné informace, co a kde obstarat. Jak uvedla B.: *“... mnozí, že by měli předkládat oddací list, při té první návštěvě, oni dostanou vlastně prvotní informaci někde na tý pohřební službě a né vždycky ta pohřební služba ví, jaké aktuální informace by měli přinést, takže u těch mladších ročníků co jsou, hlavně mladé vdovy nevědí, že mají mít sebou třeba i rodné listy dětí a pokud jsou zaměstnaní tak potvrzení od zaměstnavatele“*. Dále se pracovnice shodly, že problémem je dokládat dobu pojištění u zemřelého exmanžela, v souvislosti s doložením doby pojištění pro přiznání sirotčích důchodů. Leckdy nevědí, na jaké škole studoval, kde pracoval, dále se často potýkají s bývalou rodinou, která jim tyto doklady nechce poskytnout, jako je třeba i úmrtní list. V tomto případě využívají pracovnice všech dostupných institucí, aby klientce mohli pomoci.

K orientaci klientů v dávkách bylo zjištěno, že většina klientů neví, jaký druh chtějí žádat. Dále se na pracovníky důchodového oddělení obrací denně i občané, kteří si nechtějí vyřídit důchodové záležitosti, takže orientace mezi úřady není dostatečná. I v těchto případech se pracovnice snaží rovněž pomoci a usnadnit jim orientaci v systému sociálního zabezpečení, i když je nutné podotknout, že k tomu mají neblahé podmínky, díky nedostatku času, tak i v podobě relevantních informací. Z rozhovorů

vyplývalo, že i za těchto podmínek se snaží klienta správně nasměrovat a zjistit, kam by se mohl obrátit. Jak uvedla E.: *„Řekla bych, že orientace je lepší, díky třeba televizi, díky webu, přijde mi, že informovanost v poslední době se zlepšuje, mám pocit, že i ta osvěta, jak je těm klientům rozesílán informativní dopis, ale to jen předdůchodovým ročníkům, tady bych řekla, že je to znát ten posun v tý informovanosti. Na druhou stranu to vyvolává i negativní reakce. Dále existuje spousta těch podpůrných organizací, které jim dávají nejdůležitější informace i třeba tělesně postiženým. Pracovníci z těchto organizací k nám často chodí, pro obecné informace, které později předávají svým klientům, aby jim zjednodušili vyřizování.*

Práce na důchodovém oddělení se liší od ostatních tým, že je propojena s řadou dalších agend, které při jiné práci nejsou potřeba. Podle odpovědí se práce liší i tím, že klienti dostávají svůj osobní prostor, jsou v těsné blízkosti v soukromí pouze s referentkou v kanceláři, tudíž se chtějí podělit o svoje důvěrné pocity a starosti. Podle B.: *„...obtížný je to v tom, že spadáme do veřejný služby, měli bychom si zachovat pozitivní přístup ke klientovi, měli bysme jim jakoby kvalitně pomoci, je to teda odpovědná práce, klade se důraz na odbornost, profesionalitu, vyřešit klientovi problém, samozřejmě musíme akceptovat nějaký handicap, ať už když neslyší, nevidí, mají nějaké jiné zdravotní postižení, třeba i psychické poruchy, když jsou vážně nemocní, většinou se chtějí svěřit se zdravotním problémem, takže je vyslechnout, je to podpora a spolupráce navzájem ostatních pracovníků na našem pracovišti...“* Pracovnice se shodly, že takové pracovní podmínky neměli v žádném předchozím zaměstnání, ačkoliv pracovala většina na OSSZ, ale na jiném oddělení.

Z rozhovorů vyplývalo, že pracovnice se leckdy ocitnou v pozici bezmoci, kde vědí, že klient nesplní dobu pojištění, což jsou typické situace, kdy nemohou klientovi pomoci, obzvlášť jak řekla E.: *“... ta beznaděj...u těch lidí, který jsou invalidní a nemaj dobu, tzn. u nich vlastně není možnost si to napracovat, nemají prostředky, aby si to doplatili, tam je to začarovanéj kruh, že oni nejsou schopni, aby si tu dobu nadělali, nejsou schopni chodit do práce, ...jak si maj tu dobu napracovat, nebo problém u těch firem který zanikly, jsou v konkurzu, neexistujou a nejsou možnosti, jak tuto dobu sehnat, i kdyby člověk chtěl sebevíc.....“* Další situací je třeba, jak zmínila M.: *“Když přijde 80-ti letý děda, že jde žádat o důchod po manželce, ale nemůže doma nic najít, protože to všechno měla manželka na starosti a rozbrečí se v kanceláři, protože se mu to všechno znovu vybaví, o co všechno přišel....., jsou to situace, ve kterých naslouchám, a jsem tam jen pro něj, snažím se ho uklidnit, a sehnat si doklady sama,*

protože ti lidé jsou zmatení a většinou odkázáni na něčí pomoc, V tu chvíli musím zapomenout, že mám na chodbě nervózní lidi, kteří neustále nechápou co tam tak dlouho všichni děláme...“.

Ze všech rozhovorů vyplynulo, že pracovní podmínky jsou velmi náročné, práce s lidmi se nedá naplánovat, oproti jinému zaměstnání, jakákoliv jiná práce se dá nějakým způsobem rozložit. Pro oddělení je charakteristické vstřícné jednání ke klientům a schopnost naslouchat. I podle odpovědí se pracovnice shodly, že se k nim klienti často i vrací pro další rady, neboť nikde jinde se s nimi nechce nikdo bavit.

Práce tudíž nespočívá pouze v sepsání žádosti, ale neustále se došetřují doby, což souvisí i se součinností s jinými oddělení OSSZ a s jinými úřady. V rozhovorech vyplynulo, že na OSSZ nemají předepsanou polední pauzu, což pro pracovnice je stresující, neboť někdy nemají možnost se naobědvat. Shodly se na tom, že klienti k nim nejraději chodí okolo dvanácté hodiny, protože na všech ostatních úřadech je zavřeno. Z těchto důvodů se nemohou vzájemně vystřídat, a často se stává, že se nestihnou najít a už jim chodí klienti, kteří si myslí, že jsou už dávno po obědě. Nikoho však tato situace nezajímá, protože je obecně známo o úřednicích v českých krajinách, že jenom: “*pijou kafe a seděj celý den v kanceláři...!*“ Složitost problematiky důchodového pojištění a zároveň narůstající množství klientů a omezený časový a pracovní prostor klade vysoké nároky na profesionalitu pracovníků. Jak uvedla M: “ *Přibližná doba jednání při prvním kontaktu s klientem, který chce žádat o invalidní důchod, je tak kolem 20 min, pokud má všechny doby u nás v databázi. Když něco hledáme, trvá to déle. Napíšeme, co si mají všechno přinést a kde to sehnat, popřípadě jim píšu i žádosti do archivu zaměstnavatelů, které máme k dispozici, aby až přijde příště, měl už všechny doklady sebou, protože se to všechno píše do žádosti, která je online v PC a nedá se do toho už znovu zasáhnout, když se vytiskne a podepíše“.*

Z analýzy rozhovorů vyplynulo, že všichni respondenti mají shodné názory a používají při komunikaci s klienty určitý postup, který je relativně úzce zaměřený na konkrétní důvěrné informace o klientovi. Tento postup při komunikaci s klienty používají pracovníci důchodového oddělení z úsporných důvodů, neboť mají na každého klienta omezený čas. Všechny tyto skutečnosti pociťují pracovníci, jako tíživé pracovní podmínky, a to za cenu svého nízkého platu a ještě s tím pocitem, že většina klientů pobírá na dávkách mnohem větší peníze. Občas se najdou i agresivní klienti,

kteří jsou celé dny doma, protože nepracují a pak se rozčilují, že čekají na chodbě hodinu, tak i s tímto se musí vyrovnat.

7.3 Analýza dokumentů

K dosažení dílčího cíle 3, je použito dvou výzkumných technik. Jednak pomocí rozhovorů s respondenty zjistit, zdali a jakým způsobem jsou klienti informováni o podmínkách přiznání důchodu a další výzkumnou technikou je analýza dokumentů, která dle Miovský (2006, s. 98-100) se vymezuje jako „...*analýza jakéhokoli materiálu, který je zdrojem informací relevantních cílům studie*“. Je to rozbor a analýza dokumentů, který je interpretován. Výhody této techniky shrnuje Hendl (2005, s. 132). První výhodou považuje rozmanitost dokumentů. Tato technika zkoumání otevírá přístup k informacím, které by jinak bylo obtížné získat. Další výhodou je, že informace nejsou vystavena zkreslení, které vznikají při rozhovorech a pozorování. V těchto situacích může výzkumníka ovlivňovat myšlení a chování dotazovaných jedinců.

Jistou nevýhodou této techniky může být fakt, že některé dokumenty jsou těžce dostupné anebo nemusí být kompletní.

Při konkrétním postupu analýzy byly stanoveny kategorie. K jejich vymezení byly použity znalosti obecné a studium dokumentů, metody sdělování, jejich správnost a dostupnost, jak pro pracovníky, tak i pro klienty.

7.3.1 Otázky pokrývající Cíl 3

- Jakým způsobem jsou klienti informováni o podmínkách pro přiznání důchodu?
- Kdy se o podmínkách klient dozví?
- Jakým způsobem vysvětlíte klientovi, kde se může seznámit s bližšími informacemi?
- Jaké mají řadoví pracovníci úkoly a obecné cíle?
- Co podle Vás považuje ČSSZ za hlavní?

Následující dílčí výzkumná otázka mne zavedla ke studiu a analýze dostupných dokumentů, z důvodu zjištění, jakým způsobem jsou klienti informováni z pohledu pracovníků, na základě dostupných informací.

Vzhledem ke skutečnosti, že důchodové oddělení je součástí organizační struktury okresní správy sociálního zabezpečení, která spadá pod organizační složku České správy sociálního zabezpečení, jsou předmětem analýzy dokumenty, které jsou dostupné na webových stránkách České správy sociálního zabezpečení.

Česká správa sociálního zabezpečení je na základě zákona č. 106/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů povinna každoročně zveřejňovat údaje o poskytování informací. Tuto povinnost plní vydáváním Výročních zpráv o činnosti ČSSZ. Předmětem zkoumání byly tyto zprávy z oblasti poskytování informací za roky 2012, 2013, 2014, dále pak různé publikace, informační letáky, tiskové zprávy, které jsou zveřejňovány na jmenovaných webových stránkách. Vydávané publikace a informační letáky jsou zaměřené na aktuální informace z oblasti důchodového pojištění. Jsou každoročně aktualizovány podle platné právní úpravy. Jsou k dispozici na každém pracovišti a na oficiálních webových stránkách. Ze zkušeností respondentek vyplynulo, že klient má ztížený přístup na internet anebo je orientace pro většinu klientů je příliš složitá. Tato skutečnost mě vedla k zamyšlení, jaké informace klient při zadání klíčového slova „invalidní důchod“ dostane. Analýzou několika internetových portálů jsem zjistila, že obecné informace jsou na všech prohlížečích stejné, s tím, že každý z nich odkazuje právě na oficiální webové stránky www.cssz.cz a www.mpsv.cz. Zde je možné podstatné informace zjistit s určitou dávkou náročnosti.

Posláním ČSSZ a jejich organizačních složek, je být moderním úřadem, o čemž svědčí nová budova, která je vybavena bezbariérovým přístupem. Úřad funguje efektivně způsobem, který odpovídá nejmodernějším technologiím třetího tisíciletí a je dostupný klientskému očekávání, do míry jeho spokojenosti. Důraz je kladen na kvalitní a rychlé poskytování služeb a informací klientům.

Z dotazování respondentů je patrné, že existují nejasnosti a nejčastější mýty o důchodech, které také objasňuje časopis Národní pojištění, odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení. (viz *Národní pojištění*, 8-9. číslo, Praha 2014, s.71-72)

Největší procento informací získávají klienti prostřednictvím důchodového oddělení OSSZ a přibývá i těch, kteří se o problematiku začínají v raném věku zajímat a to hlavně prostřednictvím internetu. Jak řekla M: *“Musím pochválit aktivitu, která je pro klienty vyvíjena. Už i v rámci elektronické komunikace je snazší cesta“*. Z těchto důvodů navštěvují pobočku pro získání komplexních informací, zdali tomu správně rozumí. To jsou informace, které poskytují pracovníci obecně v předstihu tomu, kdo se zajímá. Všichni respondenti k usnadnění orientace v systému důchodového pojištění používají

informační brožurky, které dodává ČSSZ a mají je neustále k dispozici a všechny uvedly, že jim pro klienty pomáhá orientace na webových stránkách, kterou klientům přímo v kanceláři ukážou na monitoru počítače. Pracovnice se shodly na tom, že k lepší informovanosti přispívá, jak uvedla E: „...jsou to ty běžný média, televize, rozhlas, i teď například víme, že vychází v příloze Blesku povídání o důchodech, MPSV se zapojilo do problému a samozřejmě i česká správa ať už je to rozesílání informativních dopisů, kde jim to zasílaj bez žádosti, dříve to bylo jen na žádost, což je velké plus, kde zjistí a mají dostatek času dohledávat chybějící dobu, protože zjistí, že jim ta doba chybí. Teď je v oběhu dopis pro OSVČ, aby si zvýšili zálohy a možnost výpočtu důchodu kalkulačkou umístěnou na webových stránkách české správy..., to bych řekla, že tady je znát ten posun proklientsky orientovaného způsobu, ten přístup ke klientům je lepší a tím i ta informovanost - různé brožury...

Cílem výzkumu je také otázka, jakým způsobem jsou klienti informováni o podmínkách poskytování důchodu. Z výpovědí vyplynulo, že každý klient po sepsání žádosti a po projednání, obdrží rozhodnutí ČSSZ, které přijde doporučeně poštou do vlastních rukou, kde jsou následně sděleny veškeré údaje o výši důchodu, o výplatě důchodu o započítaných dobách pojištění. Každý si může rozhodnutí zkontrolovat a popřípadě je zde ponechána lhůta pro podání námitek, dle zákonných předpisů. I s těmito klienty se pracovnice setkávají, neboť klienti se na oddělení vrací pro další informace, jakým způsobem a kam se mají obrátit dále, v případě zamítavého rozhodnutí.

Jako velký přínos pro klienty je teď zcela nově uspořádána informativní schůzka, která se bude konat na úřadu práce pro nezaměstnané klienty a pro klienty pobírající dávky státní sociální podpory. Na této schůzce budou pracovnice důchodového oddělení poskytovat základní, obecné informace, jako podpůrný program pro veřejnost, aby nedocházelo nadále k těmto důsledkům, ke kterým vede nevědomost občanů. Tento program bude uspořádán v rámci spolupráce OSSZ a ÚP ČR. (viz *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: Slovník sociálního zabezpečení, 1. Vydání, 2015, ISBN 978-80-7421-114-0, s. 108*)

Respondentky se shodly na tom, že tuto propagaci a osvětu jenom uvítají a doufají v to, že účast bude početná, že se této problematice budou instituce věnovat v určitých pravidelných cyklech.

Další otázkou bylo zjistit úkoly a cíle, kterých mají jako řadoví pracovníci dosahovat. Jedním z úkolů je zkrátit dobu řízení žádosti o důchod, protože ČSSZ má

svoje zákonem stanovené lhůty, které se prodlužují spolu s průtahy na důchodovém oddělení. Je nezbytné, aby klienti při sepisování žádosti předložili všechny potřebné dokumenty, z těchto důvodů je na ně vyvíjen určitý tlak z pozice referentů, jinak nemůže být žádost postoupena k dalšímu zpracování na ČSSZ.

V této souvislosti bylo zjištěno od všech pracovníků, že úkoly jsou jasně stanovené na základě každoročního hodnocení, kde je každý s úkolem seznámen. Z těchto skutečností vychází, že dilema mezi množstvím klientů a kvalitou poskytovaných služeb se pracovníkům důchodového oddělení otevírá téměř každodenně. Jak doplnila R: „*Cíle ty jsou vysoký, ale jako ty úkoly, mi přijde, že je toho čím dál tím víc, že se nedá stihnout za tu dobu, co tady seš, tady s těma klientama od rána do večera, tak pak nemáš šanci prostě, jako ty péče prostě udělat....Není prostě čas na zpracování, prostě abys to dotáhla do konce, to samý kolegyně musí aprobovat, a když furt ty lidi choděj, tak to prostě nejde. Byť ten pátek je neveřejnej, tak je stejnej, jako když to bylo dřív. Lidi zjistili prostě, že otevřino je, a že když přijdou, tak je obsloužíme, tak choděj stejně“.*

Z rozhovoru vychází jednoznačně, že se při své práci na důchodovém oddělení nemohou spolehnout pouze na všezahrnující oficiální cíle, ale mohou se ztotožnit svým vlastním pojetím s cílem tím, co si myslí, že od nich čeká její zadavatel, tedy Česká správa sociálního zabezpečení. Podle všech dotazovaných je podle nich důležitá kvalita přístupu ke klientovi, přestože kvantita hraje významnou roli. Pokud je poptávka po jejich službách velká, tvoří se na chodbě fronty a vzniká tak stresující prostředí, které přispívá ke vzniku stížností různého druhu. Důchodové oddělení slouží i pro klienty z jiných zemí, jak uvedla B: „*Lidé reagují různě, podle věku, chodí nám sem i cizinci, klientela z celého světa. Jednáme tady s cizincema, ty mají zase odlišné podmínky pro přiznání důchodu, daleko víc musí předložit těch dokladů a prokázat zaměstnání, nejenom v cizině, ale i u nás“.* Bylo zjištěno, že takové jednání v rámci pojištění z evropské unie s klienty se může prodloužit i na několik hodin, protože agenda je velmi náročná, velké množství různých tiskopisů, které je nutno vyplnit prostřednictvím nespolehlivých programových aplikací. S čímž souvisí i neustále se opakující úsporná opatření, která se projevují někdy nesmyslným šetřením, a to v podobě zákazu kopírování dokladů a počítáním spotřebovaných papírů při práci. Pracovnice se shodly, že mají špatný pocit z toho, když se snaží svou práci dělat kvalitně, každému maximálně vyhovět a za tuto snahu a veškerou aktivitu dostanou postih, protože si na ně někdo stěžuje, jelikož čekal velmi dlouho. Nejvíce pocítují zklamání, když se jich nikdo nezastane a neocení dobře odvedenou práci, ve které byly nápomocny jiným klientům.

K hlavním úkolům ČSSZ především patří proklientský přístup. Tato odpověď zazněla okamžitě u všech respondentek. V rámci proklientského přístupu bylo zavedeno elektronické objednávání klientů, které mohou využít jednak sami, anebo prostřednictvím pracovníc, a to i v případě, že klienti nemají přístup k internetu, objednání mohou učinit přímo pracovnice, které jim on-line rezervují termín na základě telefonického hovoru.

Poskytovat veřejnosti důležité informace z oblasti své působnosti patří k prioritním úkolům České správy sociálního zabezpečení. ČSSZ proto prostřednictvím chatu zprostředkovala čtenářům celoplošného deníku řadu praktických informací na téma důchody a důchodové pojištění. Chatu, který probíhal v redakci deníku online, předcházela speciální příloha. Odbornice z ČSSZ po dobu dvou hodin stihly zodpovědět téměř stovku dotazů. Prioritní úkoly ČSSZ na rok 2016 jsou například:

- *Udržení vysoké úrovně rozhodovací činnosti/procesu rozhodování v agendách sociálního zabezpečení*
 - a) *stabilně vysoká kvalita rozhodování ve správním řízení*
 - b) *rychlé vyřizování dávek důchodového a nemocenského pojištění.*
- *Zasílání přehledu dob důchodového pojištění a náhradních dob důchodového pojištění evidovaných v ČSSZ klientům bez jejich žádosti - mužům ročníku 1955 a ženám ročníku 1958.*
- *Rozvíjení projektu Důchodová kalkulačka.*
- *Zahájení první etapy projektu budování nových webových stránek ČSSZ*
(viz Prioritní úkoly ČSSZ na rok 2016)

Ze všech posuzovaných Výročních zpráv ČSSZ vyplývá, že důležitým kritériem je vzdělávání zaměstnanců, které je považováno za nejdůležitější součást personální strategie. Je zaměřeno na jednotlivé skupiny pracovníků a usiluje o rozvoj klíčových kompetencí těchto skupin. Noví pracovníci získávají základní teoretické znalosti, případně pracovníci, kteří jsou zařazeni na příslušnou odbornou agendu, v kurzech elektronického vzdělávání samostudiem. Odbornější a podrobnější vědomosti z oblasti důchodového pojištění a ostatních oddělení OSSZ jsou předávány prostřednictvím porad a metodických seminářů, které zajišťují lektori odborných agend. Z těchto

informací by měli být pracovníci po stránce profesní odbornosti připraveni na jakoukoliv situaci.

Pro pracovníky OSSZ jsou zajišťovány různé vzdělávací kurzy, jako je např.: Jednání s klientem prostřednictvím Ústavu sociální práce, Univerzita Hradec Králové, Specializační kurz pro zaměstnance orgánů správ sociálního zabezpečení (14.běh), prostřednictvím Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a další. (viz ČSSZ, Specializační kurzy 2015/2016 ze dne 12.5.2015)

Jako pozitivní přínos pro podmínky splnění nároku pozůstalostních důchodů jsem uvítala informaci, ve které se chystá novela zákona o důchodovém pojištění: „*kteřá bude obsahovat zejména další zmírnění podmínek pro nárok na sirotčí důchod. Bude spočívat v zavedení další alternativní možnosti vzniku nároku na sirotčí důchod, a to v případě, že zemřelý rodič získal ke dni smrti aspoň jeden rok důchodového pojištění pro nárok na invalidní důchod, z kterého bude sirotčí důchod odvozen, tj. jeden rok, za který bylo zapláceno pojistné.* (viz Vystoupení náměstkyně ministryně pro sekci 7 na celostátní poradě ČSSZ, 23. a 24. listopadu 2015, s.3)

Shrnu-li zjištěné poznatky, bylo zjištěno, že oficiální cíle a úkoly jsou stanoveny jednoznačně, ale není jednoduché jim v plné míře dostát. Vydané publikace a informační letáky z oblasti důchodového pojištění jsou každoročně aktualizovány a každoročně vydávány dle platné právní úpravy. Tyto publikace jsou k dispozici na každém pracovišti OSSZ a volně dostupné na webových stránkách. Přesto bylo zjištěno, že klient k nim má přístup poměrně omezený. Je to složitostí webových stránek, které jsou pro klienta nepřehledné a vydávané publikace jsou k dispozici pouze na pracovištích OSSZ.

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na nejčastější překážky, které nastávají při sepisování žádosti o důchod. Tématem práce byla oblast invalidních a pozůstalostních důchodů. Cílem bylo obecné vymezení podmínek důchodového pojištění a k jakým dopadům dochází, pokud tyto podmínky nejsou splněny, jelikož se s těmito případy v posledních letech setkáváme stále častěji.

V teoretické části práce jsem se snažila nastínit a objasnit základní principy provádění sociálního zabezpečení v ČR v oblasti invalidních a pozůstalostních důchodů. Objasnění podmínek pro přiznání důchodů a potřebných dokladů, které musí klienti předkládat při žádosti o jmenované důchody. Z této teoretické reflexe vzešlo několik dílčích výzkumných otázek, které byly nápomocny při hledání odpovědí na hlavní výzkumnou otázku.

V metodologické části vysvětluji strategii a výběr techniky sběru dat. Cílem mé práce bylo zjistit, jaké překážky mohou nastat při žádosti o důchod a co nejvíce ovlivňuje nesplnění potřebných podmínek pro přiznání důchodu. Chtěla jsem zjistit, jaké faktory ovlivňují skutečnost, že člověk není dostatečně informován o podmínkách, které zjistí většinou, až když už není prostor pro nápravu. Zdali je tento problém pouze vybraných sociálních skupin, nebo zdali se jedná o patologický jev, bylo dalším cílem zjištění. Jelikož, je mi tato oblast profesně velmi blízká, neboť pracuji na oddělení důchodového pojištění a s touto problematikou se sama setkávám, zajímalo mě, zdali mají podobné názory a zkušenosti moje kolegyně. **Nejčastější příčinou je fakt, že žadatel o dávku, nesplní podmínku doby pojištění, z toho důvodu mu výplata dávky nenáleží.** Tento problém se stává stále větší hrozbou pro mladší občany, kteří podceňují dobu pojištění, z důvodu lehkomyšlnosti, že doba pojištění je potřebná pouze pro výplatu starobních důchodů, na které podle jejich názoru vzhledem k prodlužující se věkové hranici, nebudou mít nikdy nárok. **Málokdo si uvědomuje, že i v případě zdravotního postižení, které odpovídá nějakému stupni invalidity, bude zapotřebí určitou podmínku splnit. Tento problém také nastává u výplaty pozůstalostních a sirotčích důchodů, protože zemřelý rodič nebyl sociálně pojištěn.** Většinou je to z důvodů, že nebyl zodpovědný sám k sobě, ale ani ke svým dětem nebo manželce. Tento problém se týká zejména mladší generace, která se spoléhá na to, že jim se nic nemůže stát. Bylo zjištěno, že faktorů, které ovlivňují účast na pojištění, je více. Je to způsobeno i tím, že lidé mají pasivní přístup k životu, nemají zájem řešit, co bude

v budoucnu, tudíž nejsou dostatečně informováni. **Pokud nebudou mít zájem sami, tak informace se k nim nikdy nedostanou.** Bylo zjištěno, že ČSSZ neustále podporuje různými formami klienty, aby získali o podmínkách všeobecný přehled. Avšak k těmto informacím se většinou dostanou klienti, kteří na důchodové oddělení přijdou nebo se o problematiku sami zajímají. Z těchto důvodů by bylo vhodné, kdyby tyto informace byly poskytovány např. prostřednictvím Úřadu práce ČR, neboť většina klientů tento úřad dříve nebo později navštíví. Dalším krokem k informovanosti by mohl být třeba informativní list důchodového pojištění (IOLDP), který by ČSSZ rozesílala klientům v prvních letech po dokončení studia, aby dostali do podvědomí, že sice jim nevzniká dluh na sociálním pojištění, ale je zde uvedena započtená doba. Možná by tento krok přiměl občany k zamyšlení, proč se jim doba pojištění počítá.

Z výzkumu vyplynulo, že řadoví pracovníci jsou vystaveni obtížným pracovním podmínkám, kde se potýkají s velkou částí klientů, kteří nemají vlastní doklady a nemají možnost je sehnat. Těmto jsou pracovníci ve velké míře oporou a pomocí, neboť tyto chybějící doklady dohledávají. Tímto dochází k dilematu mezi kvalitou poskytování služeb a velkým tlakem na jejich práci v souvislosti s narůstajícím množstvím klientů. Výzkum prokázal, že organizační struktura správy sociálního zabezpečení má pro klienty velký význam, neboť poskytují komplexní informace týkající se i ostatních úřadů, jelikož všeobecně poptávajících klientů je stále více. Pracovníci poskytují informace a poradenství klientům, kterým bylo přiznání důchodu zamítnuto, tudíž se nachází v tíživé životní situaci a hledají další dostupné řešení a možnosti k získání finančních prostředků.

S ohledem na výše uvedené poznatky se pokusím zformulovat několik doporučení:

- Lepší dostupnost informačních materiálů, které vydává ČSSZ, a to prostřednictvím všech úřadů, které spravují oblast sociálního zabezpečení, kde by byly volně k dispozici.
- Prostřednictvím Úřadu práce ČR – předat formou informačního letáku, kde by byly uvedeny základní podmínky a povinnosti občanů, pro zajištění sociálního zabezpečení.
- Zasílání přehledu dob důchodového pojištění a náhradních dob důchodového pojištění evidovaných v ČSSZ klientům bez jejich žádosti, všem pojištěncům po ukončení studia (v období např. 2 roky od dokončení studia)

- Zavadějící název organizace, který si klienti často zaměňují, což způsobuje, že se na OSSZ obrací klienti s nekompetentními problémy.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tabulka transformačních kroků (s. 35 - 36)

Seznam použité literatury:

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *Národní pojištění*, Odborný měsíčník České správy sociálního zabezpečení, Praha, Tiskárna Ministerstva vnitra, 2016.

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, [on-line]. Česká správa sociálního zabezpečení, © 2015 [cit. 5.12. 2015] Dostupné z www.cssz.cz

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, *25 let České správy sociálního zabezpečení*, Česká správa sociálního zabezpečení, oddělení komunikace, Praha, 2015. ISBN 978-80-87039-43-4.

DOBA POJIŠTĚNÍ, [on-line]. Doba pojištění, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/doba-pojisteni.htm#invalidni-poj>

DOBROVOLNÉ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ, [on-line]. Dobrovolné důchodové pojištění, © 2015 [cit. 25.10.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/dobrovolna.htm>

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. vyd.1. Praha: Portál, 2005. s. 408. ISBN 80-7367-040-2.

INVALIDNÍ DŮCHOD A PODMÍNKY jeho nároku, [on-line]. Invalidní důchod a podmínky jeho nároku, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>

KONTAKTY INFORMAČNO PORADENSKÉ CENTRUM, [on-line]. Kontakty informačno poradenstské centrum, © 2016 [cit. 26.2.2016] Dostupné z <http://www.socpoist.sk/kontakty/48000s>

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. vyd. 2. Praha: Portál, 2008. s. 182. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. vyd.2. Praha: Portál, 2010. s. 299-303. ISBN 978-80-7367-818-0.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR: *Slovník sociálního zabezpečení*, vyd.1. Praha: MPSV ČR, 2015. s. 108. ISBN 978-80-7421-114-0.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd.1. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006.s. 98-100. ISBN 80-247-1362-4

NÁHRADNÍ DOBA POJIŠTĚNÍ, [on-line]. Náhradní doba pojištění, © 2015 [cit. 25.10.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/ucast-na-pojisteni/nahradni-doba-pojisteni.htm>

NEJČASTĚJŠÍ DOTAZY důchodového pojištění, [on-line]. Nejčastější dotazy důchodového pojištění, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/templates/nejcastejsi-dotazy.aspx?NRMODE=Published&NRNODEGUID=%7bF32F8E92-38CC-465D-BCDD-1A62B86C1B5E%7d&NRORIGINALURL=%2fcz%2fo-cssz%2finformace%2fnejcastejsi-dotazy%2fnejcastejsi-dotazy-duchodove-pojisteni%2ehtm&NRCACHEHINT=Guest#duchodove102>

ODPRACOVANÁ DOBA pojištění pro nárok na důchod, [on-line]. Odpracovaná doba pojištění pro nárok na důchod, © 2015 [cit. 25.10.2015] Dostupné z <http://www.duchody-duchodci.cz/doba-pojisteni-starobni-duchod.php>

ORGÁNY SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, [on-line]. Orgány sociálního zabezpečení, 2015 [cit. 12.10.2015] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/1349>

PODMÍNKY NÁROKU NA invalidní důchod, [on-line]. Podmínky nároku na invalidní důchod, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/619>

PODMÍNKY NÁROKU NA invalidní důchod, [on-line]. Podmínky nároku na invalidní důchod, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>

POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY, [on-line]. Pozůstalostní důchody, © 2015 [cit. 5.12. 2015] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>

POZŮSTALOSTNÍ DŮCHODY, [on-line]. Pozůstalostní důchody, © 2015 [cit. 5.12. 2015] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/620>

PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír, *Důchodové předpisy s komentářem*. Vyd 7. aktualizované vydání. Praha: Anag, 2012. ISBN 978-80-7263-736-2.

MERHAUTOVÁ, Iva: *Vystoupení náměstkyně ministryně pro sekci 7 na celostátní poradě ČSSZ*, Zápis z celostátní porady ze dne 23. a 24. listopadu 2015. s.3.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. s. 384 ISBN 978-80-7367-313-0.

TISKOVÉ ZPRÁVY, [on-line]. Tiskové zprávy, © 2016 [cit. 29.2.2016] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2016/tiskove-zpravy-2016.htm>

TRÖSTER, P. a kolektiv *Právo sociálního zabezpečení*, 6. podstatné přepracované a aktualizované vydání, Praha: C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5

ÚZ č. 1066 – *Sociální pojištění 2015*, Ostrava: Sagit, 2015. ISBN 978-80-7488-094-0.

VELKÝ SOCIÁLNÍ A PRÁVNÍ RÁDCE NA ROK 2016: Pomocník pro současné a budoucí důchodce, 4. díl, Praha: BLESK, 2016. s. 3-15.

VESELÝ, Jiří a kolektiv, *Právo sociálního zabezpečení*. 1.vyd., Praha: Linde Praha a.s., 2013. s.15. ISBN 978-80-7201-915-1.

VODRÁŽKOVÁ, Věra, personalista, ČSSZ Praha. *Specializační kurzy 2015/2016*. [elektronická pošta]. Message to: Ředitelé. 12.5.2015 [cit. 25.2.2016]. Osobní komunikace.

VÝŠE INVALIDNÍHO DŮCHODU, [on-line]. Výše invalidního důchodu, © 2015 [cit. 5.12.2015] Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/619>

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

Příloha 1 - Ukázka rozhovoru - transkripce

Příloha 2 - IOLDP muž - ročník 1970

Příloha 3 - Jak nezaměstnanost ovlivňuje důchod?

Příloha 4 - Jak se správně orientovat v přehledu dob pojištění

Příloha 5 - Dokládání dob důchodového pojištění

Příloha 1 : Ukázka rozhovoru – transkripce

ROZHOVOR – paní M.

„Jaké překážky nastávají při žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod? První reakce klientů, když poprvé přijdou na důchodové oddělení?“

„Klient většinou přijde, že ho posílá jeho doktor, aby si vyzvedl papíry, že mu to vyplní a pošle. Když se mu snažím vysvětlit, že na invalidní důchod žádný papíry neexistují, tak kouká nevěřícně, protože mu doktor říkal, že to tady stačí vyzvednout.....“

„S jakým očekáváním přichází?“

„No že si vyzvedne tiskopisy a je to hotový, a potom ho zavolaj ke komisi, kde mu řeknou, jaký důchod mu přiznávají. Myslí si, že není potřeba žádný doklady nosit, protože to všechno máme v počítači.“

„Rozdíly chování klientů – podle věku, vzdělání...“

„Rozdíly mezi klienty jsou určitě, u těch vzdělanějších je to o něco snažší, ale zase mají spoustu otázek, na co to všechno chcem, proč je to nutné. Jakto, že jejich vysoká škola je nenahlásila do systému, proč musí dokládat diplom. Docela většinou u invalidních důchodů mají problém dávat tiskopis potvrzovat zaměstnavateli, protože nechtějí, aby se to o nich v práci vědělo, že jsou nemocní....anebo, že mají nějaký zdravotní problém, berou to jako handicap, a bojí se, aby nepřišli o práci. Tato obava je ale i u ostatních klientů, všichni, kteří pracují, bojí se o zaměstnání. Je to jakoby důvod k výpovědi, když by hrozila. U klientů s nižším vzděláním je problém dohledat doklady, většinou mají všechno poztrácené, že se stěhovali, nebo vyhořeli a nepamatují si, kde byli a pracovali a neprojeví ani žádnou snahu něco shánět, ale myslím, že hlavně neví jak na to? Je to pro ně všechno velký problém, neví, jak se doklady jmenujou a kde je mají sehnat, a to ani, když jim to podrobně řeknu a napíšu, kam se mají obrátit.“

„Jakým způsobem se orientujete v jednotlivých dávkách důchodového pojištění ČR?“

„Jelikož pracuji na důchodovém oddělení teprve 2 roky, troufám si tvrdit, že orientace je složitá a není lehké ani po dvou letech všechno vědět.“

„Je tato orientace náročná a potřebná?.....v čem?“

„Agenda je tak náročná, nejde se naučit pouze současná legislativa, co teď platí podle zákona, ale je nutné vědět, jak to bylo před 40-ti lety a v průběhu 40-ti let - nejde to ani rychleji vstřebat. To jak se vyplňovali doklady dříve do roku 1986, pak v roce 1996, poté v roce 2004, kdy byly největší změny třeba v evidenčních listech od zaměstnavatelů. Musíme přesně vědět, co se vyplňovalo, co proškrtávalo, a to všechno musíme u

každého klienta hlídat, a pokud je tam chyba, tak je nutné sjednat nápravu, a to tím způsobem, že voláme účetním, aby nám to zpětně opravili, že tam mají chybu, anebo když firma už neexistuje, tak se musí dělat u nás na správě rekonstrukce evidenčáku, což nás strašně zdržuje v práci. Musíme vědět, jak se počítaly doby, abychom zhruba mohli lidem říci, jestli vůbec budou mít na důchod nárok.... U starších ročníků se počítá studium, u některých jen z 80 % a u mladších lidí se studium počítá až od 18.let. A tohle všechno, když musím mít v hlavě u každého klienta, a hlavně co nejrychleji, protože za dveřmi mám plnou chodbu, tak je to vysilující.... A co teprve jednotlivé druhy důchodů, přece jen jsou u každého jiné podmínky, ať už k samotnému sepsání žádosti, co vše musí předložit, aby se žádost dala vůbec vložit do systému.“

„Nejčastější překážky při sepisování žádosti o invalidní či pozůstalostní důchod?“

„Největším problémem jsou doklady, jako jsou například platná občanka, potvrzení o studiu, vysvědčení, originály rodných listů dětí, potvrzení o evidenci z úřadu práce, exekuční tituly, tiskopis do banky, ke zřízení výplaty důchodu na účet.... Stává se, že klient má v občance neplatný údaj, což mi zjistíme podle centrální evidence, jelikož všechny doklady neustále prověřujeme asi v 10 databázích, zjistíme, že nemá manželku, a že je už 8 let rozvedený, ale odmítá si zažádat o novou občanku, tímto je pro nás doklad neplatný, a když ho nepřesvědčím, tento údaj musím dlouhosáhle prověřit matrikou, popř. soudem. Klienti vůbec neví, co se po nich chce, a kde to mají shánět. U starších klientek je problém rodných listů dětí, protože většina dětí jsou už zletilý a mají rodné listy u sebe, takže si je musí půjčovat od dětí, anebo si nechaj udělat výpis z matriky narozených, někdy se stává, že se ani s dětmi vůbec nestýkají. Ale je to pro ně zátěž, protože když jsou třeba vážně nemocní, tak chápu, že chození po úřadech je stresující. Potom je posílám na úřad práce, protože většinou doma žádný doklady nemají, tak potřebuju originál potvrzení, od kdy tam byli registrovaní a do kdy, a zdali jim byla vyplácena podpora, protože to všechno má vliv, na potřebnou dobu pro přiznání důchodu. Taky je docela nepříjemné se ptát klientů, jestli jsou nemocní, nebo mají zdravotní problémy, a jestli v posledních třech měsících prodělali nějaké odborné vyšetření, (protože lékařské vyšetření nesmí být starší, pro posouzení)? Přijde mi, že mi do toho nic není, a nejsem kompetentní osoba, abych se na to musela ptát, ale musíme, neboť se tím prodlužují lhůty pro posuzování LPS /lékařské posudkové komise/, což je jedním z hlavních kritérií ČSSZ a jsou za to postihy, pokud jsou lhůty dlouhé anebo se vůbec prošvihnou. Ale stává se poměrně často, že lidi ani u doktora nebyli a rovnou si přijdou žádat o důchod, protože jejich známej to taky ta udělal, a dostal důchod, a

nemusi do práce.....to je většinou u romských klientů, kde zjišťuju hlavně u mladých lidí, že u doktora 10 let nebyli, ale důchod by se jim hodil, protože u nich v rodině už to takhle někdo má...“

„S jakými překážkami se setkávají pracovníci důchodového oddělení při poskytování kvalitní a individuální pomoci klientům a jejich dopady? Jak se podle Vás orientují v dávkách Vaši klienti?“

„Klienti většinou nevědí, jaké dávky vůbec existují. Přijdou si žádat o dávku, o které jim někdo už řekl anebo, která je v dané situaci nejvíce zajímavá. Nerozlišují invaliditu na stupně, nevědí že v dnešní době jsou 3 stupně invalidity, oni většinou chtějí pouze částečnej anebo plnej invalidní důchod. S pozůstalostními je to jednodušší. Většinou vědí, co chtějí konkrétně.“

„Co k tomu využíváte?“

„Každému klientovi, který k nám přijde, poskytujeme kompletní informace o, které se klient sám zajímá, pokud něco trochu ví, anebo mu řekneme, co všechno bude potřebovat, kde si může v klidu informace pročit, ať už prostřednictvím webu, a to tak, že mu nastavím počítač a přímo mu ukazují na našich oficiálních stránkách, kde co najde. Dám mu informační brožurky, kde jsou zásadní informace, protože většina starších klientů nemá možnost internetu.“

„Čím se liší Vaše práce od jiných prací?“

„Myslím si, že práce se liší tím, že klientovi poskytujeme veškeré informace, které se našeho úřadu ani netýkají. Kam a proč se má obrátit, kde si má o co žádat, kde co musí nahlásit, že musí platit zálohy na OSVČ, aby se mu počítala doba pojištění. Vysvětlujeme, jaká doba se mu počítá a jakou dobu potřebuje k přiznání důchodu i to, že u zdravotní pojišťovny jsou povinnosti trochu jiné. Práce s klienty se liší tím, že dochází k blízkému důvěrnému kontaktu s klientem. Doba jednání je okolo 20 min nejméně, a tím ten člověk se vám leckdy svěřuje se svými problémy a starostmi, které zrovna řeší, protože je se mnou sám v kanceláři a má prostor k využití. Z těchto důvodů jsme nápomocni ve všech směrech a co nevíme, tak se pokusíme zjistit a za každou cenu mu pomoci.“

„V čem je Vaše práce obtížná?“

„Obtížná je v tom, že je málo času na to každému se dlouze věnovat, protože za dveřmi je stále plná chodba lidí, zvoní nám telefony na stole, které musíme vyřídit.“

K důchodové agendě patří ještě agenda péče o osobu blízkou a žádosti o status osoby zdravotně znevýhodněné. Příspěvek osobě závislé na péči sice poskytuje úřad práce, ale

o době, po kterou klient pečoval o blízkou osobu, rozhodujeme my. S klientem sepisujeme návrh, ke kterému dokládá spoustu dokladů, kterými prokazuje, jak o osobu pečoval, jestli ve společné domácnosti či nikoli. Jsou to všechna potvrzení, rozhodnutí ÚP o přiznání různých stupňů závislosti, rodný list, úmrtní list, potvrzení o hospitalizaci, pracovní poměry.....Poté vydáváme rozhodnutí, které slouží jako podklad pro dobu k výpočtu důchodu. Tato agenda je velmi náročná časově a nepříjemná, protože klienta neustále posíláme pro doklady, které nepřinesl sebou a šetříme to, co je předmětem ÚP.“

„Zažíváte při práci pocity nejistoty?“

„Nejistota ani ne, ale spíš bezmoc. U pozůstalostních důchodů jsou největší problémy s doklady po zemřelé osobě, zvláště u klientů, kde třeba matka z rozvedeného manželství žádá o sirotčí důchod pro děti, její rodina od exmanžela s ní nekomunikuje, tudíž má problém se dostat vůbec k originálu úmrtního listu, nebo třeba k výučnímu listu. V těchto případech nám přibývá práce z titulu úřadu, a žádáme třeba školy, aby nám toto potvrzení poskytly anebo žádáme matriku o ověření rodinných vztahů, protože ona k té osobě už žádný vztah nemá a sirotkům jsou třeba 3 roky. U starších pozůstalých bývá problém sehnat originál oddacího listu.“

„Můžete popsat nějaké typické situace, kdy takové pocity zažíváte?“

„Když přijde 80. letý děda, že jde žádat o důchod po manželce, ale nemůže doma nic najít, protože to všechno měla manželka na starosti a rozbere se v kanceláři, protože se mu to všechno znovu vybaví, o co všechno přišel....., jsou to situace, ve kterých naslouchám, a jsem tam jen pro něj, snažím se ho uklidnit, a sehnat si doklady sama, protože ti lidé jsou zmatení a většinou odkázáni na něčí pomoc, třeba je přivezl soused, a příště už ho nevezl. V tu chvíli musím zapomenout, že mám na chodbě nervozní lidi, kteří neustále nechápou co tam tak dlouho všichni děláme....

Nebo když přijdou do kanceláře klienti, kterým je kolem 25.let a začnou vám říkat, že mají rakovinu a že je poslali ať si požádají o důchod, tak to jdou zkusit, ale nevědí jestli se ho dožijou, tak ať jim to teda sepíšu, protože jim končí roční podpůrčí doba na nemocenských dávkách a kdyby si nepožádali, tak nebudou brát žádný peníze, a ta léčba něco stojí...“

„Jaké pracovní podmínky jsou charakteristické pro oddělení důchodového pojištění OSSZ?“

„Jsme tam neustále ve stresu a neustále nestíháme. Nemáme čas plynule zpracovat vše, co s žádostí o důchod souvisí. Práce nespočívá pouze v sepsání žádosti, ale došetřují se

doby pojištění, žádáme o potvrzení jiná oddělení naší správy, např. nemocenské o vyplacených dávkách, nebo oddělení OSVČ o podnikatelské činnosti (od kdy a do kdy podnikají, zda mají vše zaplacené, protože jinak se jim doba nebude hodnotit). Pokud podnikali na jiném okrese, tak musíme žádat i jinou OSSZ, aby nám výpis poskytla. Pokud klient působil jako statutární orgán nebo jednatel, žádáme oddělení účtárny o potvrzení bezdlužnosti.

K tomu všemu máme na ploše počítače otevřeno 10 databází, kde všechno prověřujeme, zdali to souhlasí s databází, ČSSZ – zdali někdy pobírali důchod, jaký, od kdy – do kdy, pokud mají exekuce, tak musí doložit exekuční tituly. U žen, pokud byly rozvedeny v době, kdy měli nezletilé děti, tak musí doložit rozsudek soudu o svěřeni dětí do péče, pravomocný, aby se jim děti mohli později hodnotit pro nárok na starobní důchod. Je nás na oddělení 5 pracovníc, a každá má svou agendu abecedně rozdělenou. Máme vyvolávací systém, podle abecedy, ale lidé ho nerespektují, prostě přijdou a něco zmáčknou, a kvůli tomu vzniká chaos. Přibližná doba jednání při prvním kontaktu s klientem, který chce žádat o invalidní důchod, je tak kolem 20 min, pokud má všechny doby u nás v databázi. Když něco hledáme, trvá to déle. Napíšeme, co si mají všechno přinést a kde to sehnat, popřípadě jim píšou i žádosti do archivu zaměstnavatelů, které máme k dispozici, aby až přijde příště, měl už všechny doklady sebou, protože se to všechno píše do žádosti, která je online v PC a nedá se do toho už znovu zasáhnout, když se vytiskne a podepíše. Pokud se přece jen něco ještě dokládá, musíme to vysvětlovat do druhé části žádosti, kterou uzavíráme až po aprobaci. Tím je žádost finální a takto se postupuje každodenní poštou na ČSSZ do Prahy.

Jelikož máme úřední hodiny bez polední pauzy, s tím že se nějak prostrídáme a zastoupíme se navzájem, stává se nám v poslední době, že na obědy nikam nechodíme, a jíme na klíně něco rychlého, protože už máme na chodbě lidi, kteří si myslí, že přišli v době, kdy už jsme všichni po obědě. Tím, že ostatní úřady mají polední pauzy od 11.hod, tak se většina klientů k nám nahrne v poledne a nikoho odpoledne nezajímá, že jsme neměli čas se najíst, protože tam celý den sedíme v kanceláři a pijeme kafe....

V pátek nám od loňského roku zavedli neúřední pátky, že má být otevřena pouze podatelna do 12.hod. Jenže kvůli podatelně musí být otevřena celá budova, takže k nám klienti chodí i v pátek, protože jdou zrovna okolo. Takže náš vysněný pátek na zpracování agendy, na kterou nezbyvá po celý týden čas, se nám rozplývá....“

„Studium dokumentů, jaké jsou metody informování klientů o podmínkách z pohledu pracovníků důchodového oddělení? Jakým způsobem jsou klienti informováni o podmínkách pro přiznání důchodu?“

„U nás dostanou veškeré informace, a pokud se zajímají sami, tak se dočtou na internetu, z tisku, z médií. V poslední době MPSV a ČSSZ v rámci proklientského přístupu poskytuje informace častěji, rozesílá informativní výpisy důchodového pojištění klientům předdůchodového věku, aniž by si sami zažádali. Letos byly zaslány i informace pro OSVČ v souvislosti s důchodem, aby byli včas informováni, z čeho se jim bude důchod počítat. Musím pochválit aktivitu, která je pro klienty vyvíjena. Už i v rámci elektronické komunikace je snazší cesta.“

„Kdy se o podmínkách klient dozví?“

„Až když danou situaci řeší. Když nastane skutečnost, tak se začne zajímat, co je zapotřebí udělat, a jak to chodí.“

„Jakým způsobem vysvětlíte klientovi, kde se může seznámit s bližšími informacemi?“

„...to už jsem říkala v předchozí otázce...“

„Jaké mají řadoví pracovníci úkoly a obecné cíle?“

„Úkoly máme stanovené v rámci hodnocení, které je každý rok. V rámci hodnocení jsem seznámena s hlavními úkoly, které je nutno splnit a cíle, kterých jako správa máme dosáhnout.“

„Co podle Vás považuje ČSSZ za hlavní?“

„Hlavním cílem ČSSZ je proklientský přístup. Dokázat poradit, poskytnout informace a vždy vyjít klientovi vstříc.“

„Děkuji za rozhovor.“

Příloha 2: IOLDP muž - ročník 1970

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ
USTŘEDÍ - ODBOR SPRÁVY ÚDAJNÉ ZÁKLADNY

225 08 Praha 5, Křížová 25

V Praze dne: 26.01.2016

Rodné číslo: 70 [REDACTED]

Informativní osobní list důchodového pojištění

Přehled dob pojištění:

Doba Od	Doba Do	Dny	Druh doby	Vyměřovací základ	Vyl. doby
01.09.1984	31.12.1985	487	ND - studium		
01.01.1986	31.12.1986	365	ND - studium		
01.01.1987	31.12.1987	365	ND - studium		
01.01.1988	31.12.1988	366	zaměstnání	16810	116
01.01.1989	30.06.1989	181	zaměstnání	2143	92
25.02.1991	04.07.1991	130	zaměstnání	10193	8
01.03.1992	31.12.1992		samost. výděl. činnost - nepojištěno		
01.01.1993	31.12.1993		samost. výděl. činnost - nepojištěno		
01.01.1994	31.12.1994		samost. výděl. činnost - nepojištěno		
01.03.2000	30.06.2000	122	pojištění	21600	

Celkový počet evidovaných dob činí: 2016 dnů, tj. 5 roků a 191 dnů, náhradní doba pojištění činí: 1217 dnů, tj. 3 roky a 122 dnů.

Přehled dob neevidovaných:

Doba Od	Doba Do	Dny
01.07.1989	24.02.1991	604
05.07.1991	29.02.2000	3162
01.07.2000	31.12.2014	5297

Celkový počet neevidovaných dob činí: 9063 dnů, tj. 24 roků a 303 dnů.

Zpracoval:
1.3.2016 vytiskl z aplikace PNP: Macháčková Monika

Aproboval:
Strana 1 / 1

Příloha 3: Jak nezaměstnanost ovlivňuje důchod?

ČESKÁ SPRÁVA
SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

JAK NEZAMĚSTNANOST A EVIDENCE NA ÚŘADU PRÁCE OVLIVŇUJE DŮCHOD?

V životě člověka mohou nastat situace, kdy je/byl po určité období z různých důvodů nezaměstnaný. Vliv této skutečnosti na budoucí nárok na důchod a na jeho výši závisí na tom, jak dlouho nezaměstnanost v průběhu života trvala a zda člověk byl nebo nebyl veden jako uchazeč o zaměstnání v evidenci Úřadu práce ČR (ÚP ČR).

Nezaměstnanost neevidovaná

Pokud člověk je/byl z jakýchkoliv důvodů nezaměstnaný a nepřihlásí se do evidence ÚP ČR, musí přijmout fakt, že toto období nezaměstnanosti se mu do doby důchodového pojištění pro nárok na důchod nezapočítá. Je-li taková nezaměstnanost dlouhodobá, může mít za následek i to, že mu nárok na důchod vůbec nevznikne. Pokud nárok přece jen vznikne, doba neevidované nezaměstnanosti negativně ovlivní výši vyměřeného důchodu. Nepříznivé důsledky nezaměstnanosti na důchodové nároky je možné v některých zákonem stanovených případech řešit nebo alespoň zmírnit využitím tzv. dobrovolného důchodového pojištění. Přihláška k němu se podává na okresní správě sociálního zabezpečení (OSSZ) příslušné podle trvalého bydliště (v Praze Pražské, v Brně Městské správě sociálního zabezpečení). Více informací o dobrovolném důchodovém pojištění přináší informační leták nebo je klientům poskytnou pracovníci OSSZ, vždy s ohledem na konkrétní situaci občana.

Nezaměstnanost evidovaná

Doba nezaměstnanosti, po kterou člověk je/byl veden v evidenci ÚP ČR jako uchazeč o zaměstnání, je tzv. náhradní dobou pojištění. Znamená to, že se tato doba v určitém zákonem stanoveném rozsahu započítává pro nárok na důchod i jeho výši, i když za ni nebylo odvedeno pojistné. Rozsah zápočtu doby evidence u ÚP ČR je závislý v zásadě na tom:

- v jakém období byla doba získána a
- zda byla vyplácena podpora v nezaměstnanosti či podpora při rekvalifikaci.

Podle aktuální právní úpravy platí, že:

- doba vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání před 1. 1. 1996 se započítává plně bez jakéhokoliv omezení;
- doba vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání po 31. 12. 1995 se započítává vždy, je-li vyplácena podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci;
- doba, po kterou se podpora v nezaměstnanosti neposkytuje, protože osobě vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání přísluší odstupné, odbytné nebo odchodné, je od 1. 1. 2014 hodnocena jako doba poskytování podpory v nezaměstnanosti, tj. také se započítává vždy;
- doba vedení v evidenci ÚP ČR, po kterou podpora není vyplácena, se započítává v rozsahu nejvýše tří let; tato doba tří let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod;
- pokud byla tato doba získána před dosažením 55 let věku, započítává se z ní pouze jeden rok.

Doba evidence u úřadu práce je pro výpočet důchodu dobou vyloučenou

Pokud doba evidence u ÚP ČR zasahuje do tzv. rozhodného období, což je období, za které se zjišťují výdělky pro výpočet důchodu, je tzv. dobou vyloučenou. V praxi to znamená, že doba evidence u Úřadu práce ČR se vyloučí z rozhodného období, aby se kvůli této době bez výdělků nesnížil průměr výdělků (vyměřovacích základů) získaných předchozí či následnou pracovní činností.

Příklad: Rozhodné období pro výpočet důchodu přiznaného v roce 2015 je 1986–2014, tj. 29 let. Pokud v tomto období byl občan celkem 2 roky evidován na Úřadu práce ČR, úhrn příjmů získaných za celé rozhodné období se rozpočítá na 27 let, nikoliv na 29, vyloučená doba tedy průměrný příjem nesníží.

POZOR! Ne každá evidovaná doba musí být vždy započítána

ČSSZ v souladu se zákonem o důchodovém pojištění v průběhu celého života občana sbírá a eviduje řadu různých dokladů a informací, ale posoudí je až pro potřeby konkrétní důchodové dávky. Hodnocení je pak závislé na právní úpravě v době, kdy člověku vznikne nárok na důchod nebo si o něj požádá. Součet dob uvedených ve výpisu/přehledu dob důchodového pojištění se pak liší od zhodnocených dob při výpočtu konkrétní dávky důchodového pojištění právě u doby evidence u Úřadu práce ČR, která je ve výpisu dob pojištění uvedena (správně) celá, ale do důchodu poté může být hodnocena jen zčásti.

Kde poradí?

Vysvětlení k zápočtu doby evidence u ÚP ČR v konkrétní situaci a informace o nároku na důchod poskytne OSSZ příslušná podle místa trvalého bydliště, klientské centrum při ústředí ČSSZ na adrese Křížová 25, Praha 5, popř. call centrum ČSSZ, telefon: 257 062 860.

Kontaktujte nás: DŮCHODOVÉ
POJIŠTĚNÍ 257 062 860

NEMOCENSKÉ
POJIŠTĚNÍ 571 811 081

TECHNICKÁ
POMOC 585 708 290

Najdete nás na
Facebooku

Vydala Česká správa sociálního zabezpečení v srpnu 2015.

Příloha 4 – Jak se správně orientovat v přehledu dob pojištění

JAK SE SPRÁVNĚ ORIENTOVAT V PŘEHLEDU DOB DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

K čemu přehled dob pojištění slouží?

Z přehledu dob důchodového pojištění občané zjistí, jaké doby jejich pojištění (zaměstnání), případně náhradní doby pojištění má Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) ve své evidenci. Mají tedy možnost si mj. zkontrolovat, zda bývalí zaměstnavatelé zaslali ČSSZ doklady o jejich výdělečné činnosti a potvrdili jejich výdělky ve správné výši. Z přehledu dob pojištění také poznáte, zda příslušné doklady/informace do evidence ČSSZ zaslal např. úřad práce (doklad o době vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání), příslušná OSSZ (doklady o době podnikání nebo dobrovolného důchodového pojištění). Přehled dob pojištění také upozorní na doby neevidované (mezery), na které ČSSZ nemá ve své evidenci žádné záznamy.

Jaký je rozdíl mezi zaměstnáním a pojištěním?

Jde o terminologii vycházející z právní úpravy. Doby získané do 31. 12. 1995 se označují jako doby zaměstnání a doby od 1. 1. 1996 (tj. od účinnosti zákona o důchodovém pojištění) jako doby pojištění. Jejich význam pro důchod je stejný.

Proč jsou uvedeny výdělky až od roku 1986?

Od roku 1986 začíná období, v němž se dosažené výdělky (vyměřovací základy) zahrnují do výpočtu důchodové dávky. Výdělky před tímto rokem (až na výjimky) se pro výpočet důchodu nezohledňují.

Jaké doby obvykle nejsou evidované? Proč není evidovaná doba péče, vojny a studia?

V evidenci ČSSZ zpravidla nejsou některé náhradní doby pojištění, protože není zákonná povinnost je předávat k průběžné evidenci. Nejčastěji je to doba studia, vojenské (civilní) služby a péče o dítě. Doklady o těchto dobách se obvykle předkládají až při žádosti o důchod. V některých případech tyto doby v přehledu pojištění být uvedeny mohou, pokud doklady o nich byly v minulosti ČSSZ předány např. v souvislosti s dříve podanou žádostí o důchod apod. Doba vojny je v přehledu uvedena (jako doba zaměstnání/pojištění), pokud byla vykonána během pracovního poměru a tento zaměstnavatel délku jejího trvání vyznačil na evidenčním listu důchodového pojištění.

Co znamená náhradní doba pojištění?

Náhradní doba pojištění je životní období, v němž člověk neodvádí žádné pojistné, a přesto mu tato doba může být plně nebo zčásti započtena do potřebné doby pojištění. Všechny náhradní doby pojištění jsou uvedeny v zákoně o důchodovém pojištění, který také stanoví, v jakém rozsahu se pro důchod započítávají. Nejčastějšími náhradními dobami jsou péče o dítě do 4 let věku, studium před 1. 1. 2010, evidence u úřadu práce, pobírání invalidního důchodu třetího stupně, péče o osobu závislou na pomoci jiné osoby.

Co je vyloučená doba?

Vyloučenými dobami jsou zejména doba dočasné pracovní neschopnosti a také náhradní doby pojištění, které jsou v období od roku 1986. Účelem vyloučených dob je nerozmněnit průměr výdělků (vyměřovacích základů) pro výpočet důchodu za období, kdy nebyla vykonávána výdělečná činnost ze zákonem „omluvených“ důvodů.

Co vám řekne součet evidovaných dob?

Z údajů o součtu evidovaných dob mohou lidé orientačně zjistit, zda ke dni dosažení svého důchodového věku splní podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod, resp. jak dlouhou dobu důchodového pojištění musí ještě získat, aby jim nárok vznikl.

UPOZORNĚNÍ: Evidovaná doba znamená, že doklad o ní má ČSSZ v evidenci, nikoliv nutně to, že bude započítána do důchodu - to se odvíjí od právní úpravy, která je platná v době nároku na důchod.

Jaké doklady lze zaevidovat v předstihu a které se předkládají až s žádostí o důchod?

Kdykoliv před zahájením řízení o důchod lze zaevidovat doklady o době pojištění (evidenční listy od zaměstnavatele). Doklady o náhradních dobách pojištění lze zaevidovat v případě, pokud je z nich jednoznačně zřejmé, o jakou dobu se jedná a od kdy do kdy trvala. Doklady o době vojny (civilní služby) a studia lze doložit v předstihu, pokud jsou úplné a hodnověrné. Je však dostačující, pokud jsou předloženy až při podávání žádosti o důchod. Výhradně až v souvislosti s žádostí o důchod se dokládají doby péče o dítě. Všechny v předstihu doložené doklady musí být v originálu nebo v ověřené kopii (ověření mohou pro tyto účely provést zdarma OSSZ).

Proč není v přehledu uveden údaj o studiu na střední škole, když období VŠ studia je zaevidováno?

Ze samotného faktu studia na vysoké škole nevyplývá, v jakém období a rozsahu předcházející studium na střední škole trvalo. Po předložení dokladů, z nichž bude zřejmé, od kdy do kdy studium trvalo, bude tato doba zaevidována.

Jak se započítávají souběžné doby pojištění?

V případě, kdy se kryjí dvě nebo více dob pojištění (např. souběh zaměstnání a samostatné výdělečné činnosti), lze dobu do celkového součtu započítat pouze jednou. Vyměřovací základy jsou ale započteny z obou činností. Také v případě, kdy se doba pojištění překrývá s náhradní dobou (např. výkon zaměstnání při současně péči o dítě), lze jí do celkového součtu započítat pouze je dnou. To zjednodušeně řečeno znamená, že v rámci jednoho kalendářního roku může být započítáno maximálně 365 dní.

Co dělat, když jsem část svého pracovního života odpracoval v cizině?

Údaje o dobách důchodového pojištění ve státech EU nebo státech, se kterými má ČR smlouvu o sociálním zabezpečení, budou ČSSZ vyžádány od příslušných zahraničních nositelů pojištění až v rámci důchodového řízení.

Kde poradit?

Vysvětlení k případným nejasnostem v přehledu dob pojištění a bližší informace o způsobu prokazování chybějících dob pojištění (zaměstnání), vyměřovacích základů od roku 1986 a o podmínkách nároku na důchod Vám podá OSSZ příslušná podle místa Vašeho trvalého bydliště, klientské centrum při ústředí ČSSZ (Křižová 25, 225 08 Praha 5), popř. call centrum ČSSZ, tel. 257 062 860.

ČSSZ v souladu se zákonem prakticky v průběhu celého života občana sbírá a eviduje řadu různých dokladů a informací, ale hodnotí je až pro potřeby konkrétní důchodové dávky. Toto hodnocení je pak závislé na právní úpravě v době, kdy člověku vznikne nárok na důchod nebo si o něj požádá. Proto je běžnou praxí, že doklady lze předkládat až k žádosti o důchod. Kdo chce situaci řešit dříve, má možnost se obrátit na pracovníky OSSZ/ČSSZ, kteří poskytnou odbornou radu, jaké náležitosti a požadavky musí jednotlivé doklady splňovat.

Kontaktujte nás: **DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ 257 062 860**

NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ 571 811 081

TECHNICKÁ POMOC 585 708 290

Najdete nás na Facebooku

Vydala Česká správa sociálního zabezpečení v červnu 2015.

Příloha 5 – Dokládání dob důchodového pojištění

ČESKÁ SPRÁVA
SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

DOKLÁDÁNÍ DOB DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ

Pokud občan zjistí, že v evidenci České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) nemá uvedeny některé doby pojištění, případně náhradní doby pojištění, může je v určitých případech doložit hned. U některých dokladů zákon o důchodovém pojištění říká, že je občan předkládá až při podání žádosti o důchod.

Informace o dobách pojištění (zaměstnání) a od roku 1986 též o vyměřovacích základech (výdělcích) za jednotlivé kalendářní roky a vyloučených dobách (např. doba dočasné pracovní neschopnosti), popř. některých tzv. náhradních dobách pojištění, které ČSSZ eviduje, zjistí občan z informativního osobního listu důchodového pojištění (IOLDP)¹, nebo prostřednictvím služby Přehled dob důchodového pojištění dostupné na eportal.cssz.cz.

Doklady prokazující **doby pojištění** (zaměstnání) primárně jsou:

- **evidenční listy důchodového pojištění** – od roku 2004 vedou zaměstnavatelé evidenční listy za každý kalendářní rok zvlášť; jedno vyhotovení zasílají ČSSZ a zaměstnanec obdrží stejnopis. Do roku 2003 vedl každý zaměstnavatel evidenční list po celou dobu trvání pracovního poměru a ČSSZ ho odeslal až po jeho skončení.
- **údaje o důchodovém pojištění vedené OSSZ** – údaje o době výkonu samostatné výdělečné činnosti nebo o době dobrovolného důchodového pojištění (jejich doložení do evidence ČSSZ zajišťuje OSSZ).

V případě absence evidenčního listu může ČSSZ v době před zahájením důchodového řízení přijmout a zaevidovat pouze takové náhradní dokumenty, které jednoznačně prokazují dobu zaměstnání/pojištění. Se všemi ostatními náhradními doklady je třeba obrátit se na bývalého zaměstnavatele, jeho právního nástupce nebo OSSZ, která poskytne potřebnou pomoc, případně provede rekonstrukci evidenčního listu. Náhradními dokumenty jsou zejména výplatní pásky, mzdové listy, kniha docházky, popř. pracovní smlouva, doklad o ukončení pracovního poměru, legitimace ROH aj.

V evidenci ČSSZ, a tedy ani v IOLDP či přehledu dob pojištění, obvykle nejsou uvedeny všechny náhradní doby pojištění, a to zejména:

- doba studia;
- doba vojenské (civilní) služby;
- doba péče o dítě do 4 let věku;
- doba péče o osobu závislou na pomoci jiné osoby.

Doba studia se dokládá vysvědčením nebo jiným dokladem o ukončení studia, doba výkonu vojenské služby vojenskou knížkou nebo potvrzením příslušné vojenské správy, v případě výkonu civilní služby potvrzením vydaným MPSV, pokud se v evidenci ČSSZ tato doba nenachází. **Tyto doby stačí doložit až při podání žádosti o důchod, z dokladů (zejm. u studia) však musí být zřejmý počátek a konec této doby.**

Doba péče o dítě do 4 let se dokládá rodným listem dítěte, případně jiným dokladem o vztahu k dítěti (např. rozsudek soudu o svěřením do péče) a čestným prohlášením o době a rozsahu péče, **a to při podání žádosti o důchod.** Doba péče o osobu závislou na pomoci jiné osoby se dokládá rozhodnutím OSSZ (rozhodnutí se zpravidla vydává po skončení péče).

Také doby výdělečné činnosti v cizině nemá ČSSZ ve své evidenci. Potvrzení o pojištěných dobách ve státech EU nebo ve státech, s nimiž má ČR uzavřenou mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení, si ČSSZ vyžádá od příslušného cizozemského nositele pojištění až po podání žádosti o důchod, pokud je tato skutečnost v žádosti uvedena.

Vysvětlení k problematice dokládání dob pojištění a pomoc při řešení případných nesrovnalostí poskytují občanům každý úřední den pracovníci OSSZ.

¹ Občané mohou o vyhotovení IOLDP požádat jednou ročně. Písemnou žádost je třeba zaslat na adresu ČSSZ, Odbor správy údajové základny, Křížová 25, 225 08 Praha 5; v elektronické podobě podepsanou uznávaným elektronickým podpisem na adresu e-podatelný: posta@cssz.cz nebo datovou zprávou zaslanou prostřednictvím informačního systému datových schránek do datové schránky ČSSZ ID: 49kaiq3. Žádost musí obsahovat rodné číslo zadatele, jméno, příjmení, rodné příjmení a adresu nebo ID datové schránky, na kterou bude informativní list zaslán.

Kontaktujte nás: **DŮCHODOVÉ
POJIŠTĚNÍ 257 062 860**

**NEMOCENSKÉ
POJIŠTĚNÍ 571 811 081**

**TECHNICKÁ
POMOC 585 708 290**

Najdete nás na
Facebooku

Vydala Česká správa sociálního zabezpečení v červnu 2015.